

SPREČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA NA LOKALNOM NIVOU U BOSNI I HERCEGOVINI

Vodič za žene i muškarce u lokalnoj politici

Kongres lokalnih i regionalnih
vlasti Vijeća Evrope

The Congress

Le Congrès

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

SPREČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA NA LOKALNOM NIVOU U BOSNI I HERCEGOVINI

Vodič za žene i muškarce
u lokalnoj politici

|
|
|
|
| Original:

| *Preventing and combatting sexism at the local*
| *level in Bosnia and Herzegovina. A guide for*
| *women and men in local politics (verzija na*
| *engleskom jeziku)*

|
| *Mišljenja izražena u ovom radu odgovornost su*
| *autora i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku*
| *Vijeća Evrope.*

|
| *Dopuštena je reprodukcija odlomaka (do*
| *500 riječi), osim u komercijalne svrhe, pod*
| *uslovom da se očuva integritet teksta, da se*
| *odlomak ne koristi van konteksta, da ne daje*
| *nepotpune informacije ili na drugi način ne*
| *dovodi čitatelje u zabludu po pitanju prirode,*
| *obima ili sadržaja teksta. Izvorni tekst uvijek*
| *mora biti naveden kako slijedi "© Council of*
| *Europe, godina izdanja". Svi ostali zahtjevi*
| *koji se tiču reprodukcije/prevoda cijelog ili*
| *dijela dokumenta trebaju se uputiti Upravi za*
| *komunikacije Vijeća Evrope (F67075 Strasbourg*
| *Cedex ili publishing@coe.int).*

|
| *Sve ostale zahtjeve koji se odnose na ovu*
| *publikaciju treba uputiti Kongresu lokalnih i*
| *regionalnih vlasti Vijeća Evrope.*

|
| *Congress of Local and Regional Authorities of*
| *the Council of Europe*
| *F67075 Strasbourg Cedex*
| *France*

| *E-mail: congress.adm@coe.int*

| Cover design and layout: Intea BH d.o.o.

| Illustrations: Good Way

| © Council of Europe, januar 2024

| Printed by Intea BH d.o.o., Sarajevo

Uvodne napomene

Ovaj vodič za žene i muškarce u lokalnoj politici o *Sprečavanju i borbi protiv seksizma na lokalnom nivou u Bosni i Hercegovini* pripremljen je u okviru projekta *“Inoviranje demokratskog učešća na lokalnom nivou u Bosni i Hercegovini”*, koji provodi Kongres lokalnih i regionalnih vlasti u okviru Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu (2022-2025)¹.

Ovaj Vodič je odgovor na posvećenost Kongresa u borbi i sprečavanju seksističkog nasilja nad ženama u politici na lokalnom i regionalnom nivou².

Vodič su izradili stručnjakinja i stručnjak za rodnu ravnopravnost dr. Gabrielle Bardall i Adnan Kadribašić. Dodatne ulazne informacije su osigurali Agencija za ravnopravnost spolova u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske, Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Savez opština i gradova Republike Srpske i Savez općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine. Cjelokupnu koordinaciju provodila je Jedinica za aktivnosti saradnje Sekretarijata Kongresa Vijeća Evrope.

Vodič je dio serije vodiča za pojedinačne zemlje za sprečavanje i borbu protiv seksizma u lokalnoj politici koji imaju za cilj da izabranim i imenovanim lokalnim predstavnicama i predstavnicima i kandidatkinjama i kandidatima stave na raspolaganje znanja i vještine potrebne za prepoznavanje i rješavanje seksističkog ponašanja, kao i za revidiranje i uspostavljanje mehanizama za sprečavanje i borbu protiv seksizma.

Sadržaj

Uvodne napomene	5
Predgovor	9
Uvod	10
Žene u lokalnoj vlasti: zakoni, politika i trenutna statistika	12
Prepoznavanje seksizma u lokalnoj vlasti	23
Borba protiv seksizma kroz praktične mjere	28
Polazne tačke za strategiju borbe protiv seksizma koja uključuje višestruke aktere	29
Unapređenje informiranog odlučivanja	29
Postavljanje ciljeva i praćenje napretka kroz saradnju sa organizacijama civilnog društva	31
Osposobljavanje kandidatkinja i onih koje to žele postati za snalaženje u lokalnoj politici	33
Rad sa muškarcima u borbi protiv seksizma i promociji rodne ravnopravnosti	35
Postavljanje standarda i uvođenje mjera transparentnosti	38
Korištenje regionalnih i nacionalnih mreža za rodnu ravnopravnost	39
Integracija novih tehnologija	40
Institucionalni mehanizmi za borbu protiv seksizma unutar lokalnih vlasti	42
Kodeksi ponašanja i etičke smjernice	42
Službenici/ce za odgovornost i Odbori za etičke standarde	44
Uloga asocijacija lokalnih i regionalnih vlasti u odgovoru	47
Odgovori putem Državnog ureda ombudsmena	48
Sankcije, izvršenje i pravni lijekovi	49
Osiguravanje adekvatnih resursa	52
Promocija rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti kroz konkretne mjere	53
Donošenje Privremenih posebnih mjera (TSM) za lokalnu vlast	53
Druge strukturne reforme i politike	54
Zaključak	57

Predgovor

Ravnopravno učešće žena i muškaraca u politici i na svim nivoima odlučivanja naširoko je priznato kao nužnost za prosperitetnija i stabilnija društva, ali je daleko od ostvarenja na globalnom nivou ili u Evropi. Rodna ravnopravnost je prioritet Vijeća Evrope, s obimnim pravnim i političkim stečevinama. Pionirski rad u oblasti rodne ravnopravnosti rezultirao je setom standarda čiji je cilj približiti jednakost između žena i muškaraca u državama članicama. Pored toga, rodna ravnopravnost ostaje u središtu politika ljudskih prava i održivog razvoja, sa Agendom Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine, koja rodnu ravnopravnost i snažne institucije navodi kao dva od svojih 17 ciljeva.

Posebno značajna oblast u kojoj treba težiti ravnopravnom učešću je lokalna vlast. Ona je za žene često ulazna tačka u politiku, omogućujući im doprinos u donošenju politika i administrativnim odlukama u područjima koja se najviše odnose na njihov svakodnevni život, gdje se može postići vidljiv uticaj. Međutim, mnoge prepreke stoje na putu aktivnom uključivanju žena u lokalnu politiku. Seksistički diskurs, stavovi i nasilje nad kandidatkinjama i lokalnim izabranim predstavnicama važne su prepreke učešću žena i njihovom napredovanju u političkim karijerama. Ipak, učešće žena nije samo demokratska i ljudska nužnost, već i pragmatična: nijedno društvo ne može funkcionirati bez polovine svog potencijala i znanja.

Kako je prepoznalo negativne uticaje seksizma na ostvarivanje ravnopravnosti između žena i muškaraca, Vijeće Evrope je sprečavanje i borbu protiv rodni stereotipa i seksizma stavilo kao prvi strateški cilj u svojoj aktuelnoj Strategiji za rodnu ravnopravnost. Isto tako, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope posebno se fokusirao na osiguravanje rodne ravnopravnosti u ostvarivanju svojih političkih prioriteta. Poduzete su konkretne mjere kako bi se postiglo uravnoteženo zastupanje žena i muškaraca, uključujući i *Preporuku o borbi protiv seksističkog nasilja protiv žena u politici na lokalnom i regionalnom nivou*³, koja potiče lokalne i regionalne vlasti da poduzmu odgovarajuće mjere u svojim institucijama i upravi.

Lokalne/regionalne vlasti odgovorne su za zaštitu ljudskih prava, sprečavanje različitih oblika diskriminacije i osiguravanje rodne ravnopravnosti unutar svojih teritorija i institucija. Sprečavanje i borba protiv seksizma zahtijeva zajednički napor lokalnih i regionalnih izabranih predstavnika uz podršku javne uprave na svim nivoima, organa za provođenje zakona i civilnog društva. Potrebno je uspostaviti djelotvorne strukture, mehanizme i politike za promociju ravnopravnosti unutar javnih institucija.

U duhu Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i prava građana na učešće u poslovima lokalne vlasti, vodič ima cilj da pruži lokalnim donositeljima odluka i kandidatima u Bosni i Hercegovini znanje potrebno za prepoznavanje i rješavanje problema seksizma u institucijama, čime se povećava političko učešće i zastupljenost žena na lokalnom i regionalnom nivou.

Mathieu Mori
generalni sekretar
Kongres lokalnih i regionalnih vlasti
Vijeća Evrope

Uvod

Žene koje se kandidiraju za i obnašaju lokalne funkcije su pionirke u unapređenju ljudskih prava u oblasti kojom još uvijek dominiraju muškarci. Među brojnim preprekama s kojima se suočavaju, seksizam najviše doprinosi ograničavanju njihove sposobnosti da potpuno i slobodno vrše svoje građanske dužnosti.

U ovom vodiču se daju praktični savjeti kako lokalnim vlastima tako i asocijacijama lokalnih i regionalnih vlasti, te osobama koje bi se mogle naći na meti seksističkog nasilja (uključujući seksistički govor i seksualno uznemiravanje) i rodno zasnovane diskriminacije, kao što su kandidatkinje i nositeljice lokalnih funkcija. Vodič predstavlja smjernice o tome kako prepoznati, spriječiti i suzbijati seksizam kroz praktične mjere prije, tokom i nakon izbora. U njemu su sadržani primjeri dobre prakse za podizanje svijesti, kodeksi ponašanja i propisi koje između ostalih trebaju usvojiti i općine, kao i neki primjeri sankcija protiv počinitelja i pravnih lijekova za osobe koje su pretrpjele seksističko ponašanje. Također pruža opći pregled konkretnih mjera namijenjenih rješavanju temeljnih uzroka seksizma jačanjem rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti.

Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio je Preporuku o prevenciji i borbi protiv seksizma 2019. godine⁴. Preporuka je dala prvu međunarodnu definiciju seksizma.

Seksizam je Vijeće Evrope definiralo na sljedeći način: "bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je osoba ili grupa osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili van nje (online ili offline)".⁵ Seksizam, koji prevladava u svim sektorima i svim društvima, ukorijenjen je u historijski nejednakim odnosima moći između muškaraca i žena koji dovode do diskriminacije i sprečavaju puni napredak žena u društvu.⁶

Seksistički napadi usmjereni na predstavnice lokalnih i regionalnih vlasti i državne službenice te seksističko ponašanje unutar i među tim vlastima glavne su prepreke djelotvornijem učešću izabраниh žena u lokalnoj vlasti (napomena: ovaj vodič se ne bavi seksističkom politikom ili ponašanjem koje lokalna tijela mogu provoditi prema svojim građanima i građankama). Lokalna vlast je posebno važna oblast u kojoj se treba pozabaviti ovom problemom zbog uticaja koji lokalni donositelji odluka imaju na svakodnevni život građana i građanki u ključnim područjima kao što su stambeno zbrinjavanje, sigurnost, transport i ekonomija.

Lokalna vlast često predstavlja prostor za inovacije u politikama i za rješavanje problema, gdje kreatori politika osmišljavaju i testiraju rješenja prije nego što se ona uvedu na

nacionalnom nivou. Lokalna politika također je često ulazna tačka u politiku za žene. Prepreke poput seksizma prema kandidatkinjama i nositeljicama lokalnih funkcija mogu obeshrabriti žene od političke karijere i napredovanja. Ravnopravno učešće i zastupljenost žena na ovom nivou javnog odlučivanja od ključne je važnosti kako bi se osiguralo da se potrebe i problemi cjelokupnog stanovništva adekvatno rješavaju, kao i da se lokaliziraju ciljevi održivog razvoja (SDG).⁷

Ovaj praktični vodič usmjeren na borbu protiv seksizma i promociju rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti ima pet konkretnih ciljeva:

Unaprijediti politička i ljudska prava i postići cilj održivog razvoja 5 (postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice);

Omogućiti lokalnim vlastima i asocijacijama lokalnih i regionalnih vlasti da se pozabave ključnim problemom, stvore tolerantna i podržavajuća radna okruženja i unaprijede rodnu ravnopravnost u društvu;

Osnažiti izabrane žene na lokalnom nivou da budu djelotvorne u svojim ulogama uklanjanjem glavne prepreke;

Doprinijeti stvaranju sigurnog i osnažujućeg okruženja za žene koje žele da se kandidiraju za lokalne funkcije; i

Unaprijediti percepciju javnosti o legitimnosti, reprezentativnosti i djelotvornosti lokalne vlasti.

Žene u lokalnoj vlasti: zakoni, politika i trenutna statistika

Političko osnaživanje žena jedan je od najvažnijih izazova za postizanje rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini (BiH). Država se obavezala odgovoriti na ovaj izazov time što se opredijelila da će raditi prema ciljevima održivog razvoja, uključujući cilj 5 o rodnoj ravnopravnosti, a posebno potcilj 5.5 o osiguravanju jednakih mogućnosti za zastupljenost na svim nivoima odlučivanja u političkom i javnom životu. Kako bi ispunila ovaj cilj i potcilj, Bosna i Hercegovina mora procijeniti izazove u različitim podoblastima političkog učešća žena, kao što je seksizam u lokalnoj vlasti, i uhvatiti se u koštac s njima kroz ciljano djelovanje.

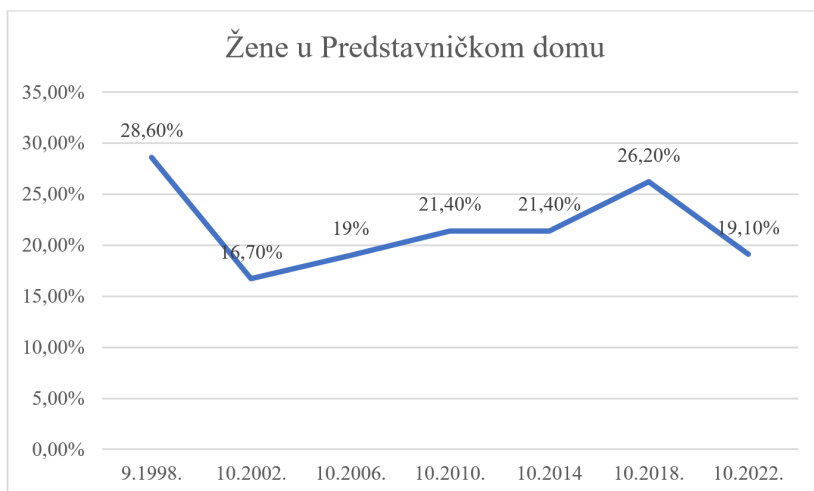
Bosna i Hercegovina je 2023. godine zauzela 86. mjesto (a 2022. godine 73. mjesto) od 146 zemalja u Indeksu globalnog rodno jaza Svjetskog ekonomskog foruma, koji mjeri trenutno stanje i evoluciju rodno pariteta kroz četiri ključne dimenzije (ekonomsko učešće i prilike, obrazovna postignuća, zdravlje i preživljavanje i političko osnaživanje).⁸ Prema Interparlamentarnoj uniji, u oktobru 2023. godine Bosna i Hercegovina je bila rangirana na 121. mjesto od 188+ zemalja po udjelu žena u državnom parlamentu, gdje su žene činile 19,1% članica u Predstavničkom domu (izbori iz oktobra 2022.) i 13,3% članica u Domu naroda (sastav u februaru 2023.) dvodomnog Parlamenta.⁹

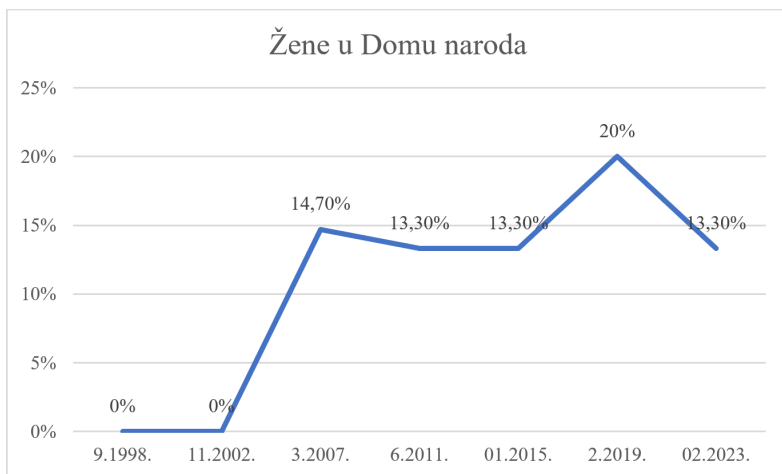
Učešće žena u političkom životu: zakonske odredbe i politike

BiH je usvojila niz zakonskih odredbi koje se odnose na ravnopravno učešće žena i muškaraca u odlučivanju i rukovođenju, koje su usklađene s međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima. Važno je naglasiti Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH koji se zasniva na međunarodnim obavezama i ne samo da propisuje da jednaka zastupljenost postoji kada su muškarci i žene ravnopravno prisutni u svim oblastima javnog i privatnog života, već također definiše obavezu promocije i osiguravanja ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u svim javnim tijelima i tijelima pod nadzorom javnih vlasti, što uključuje i političke stranke. Konkretno, utvrđuje da ravnopravna zastupljenost postoji kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% od ukupnog broja članova u javnim tijelima na svim nivoima vlasti. U slučaju da taj procenat nije zadovoljen, Zakon propisuje obavezu donošenja posebnih "afirmativnih" mjera.

Treba napomenuti da nema prepreke da se takva obaveza direktno primjenjuje prilikom donošenja odluka koje se odnose na rukovodeće pozicije. Međutim, to se u pravilu ne dešava.

Nesumnjivo je da je obaveza "kvote", koju je 1998. prvi put uvela Privremena izborna komisija kao rezultat kampanja za ravnopravnost žena nakon rata,¹⁰ imala pozitivan efekat na učešće žena u zakonodavnim tijelima. U stvari, prije uvođenja kvote, učešće žena u državnom i entitetskom parlamentu bilo je izuzetno nisko: na općim izborima 1996. godine po jedna žena je izabrana u Parlamentarnu skupštinu BiH (PSBiH) i Narodnu skupštinu Republike Srpske (NSRS), a u Parlamentu Federacije BiH (PFBiH) izabrane su dvije žene. Odmah nakon uvođenja kvote za opće izbore 1998. godine, došlo je do značajnog povećanja učešća žena na preko 30% u PSBiH, 14,95% u PFBiH i 22,9% u NSRS. Ipak, mora se priznati da je zastupljenost žena od 1998. godine, prema izbornim podacima, oscilirala između 7,1% i 26%, što ukazuje da, iako je obaveza kvote bila uspješna u povećanju zastupljenosti, još uvijek postoje i drugi faktori koji utiču na učešće žena u politici.¹¹

(Izvor: prikaz su pripremili autori na osnovu podataka Interparlamentarne unije)

Rodna zastupljenost u ulogama političkog vodstva

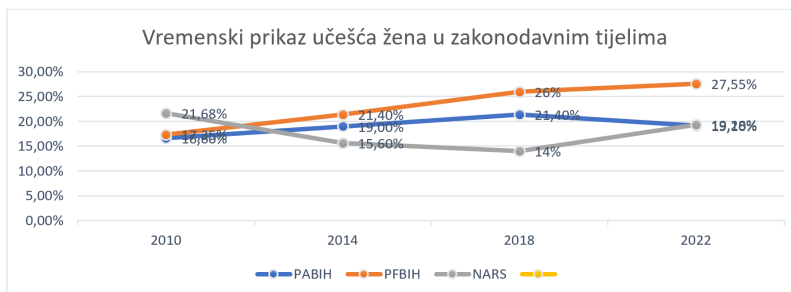
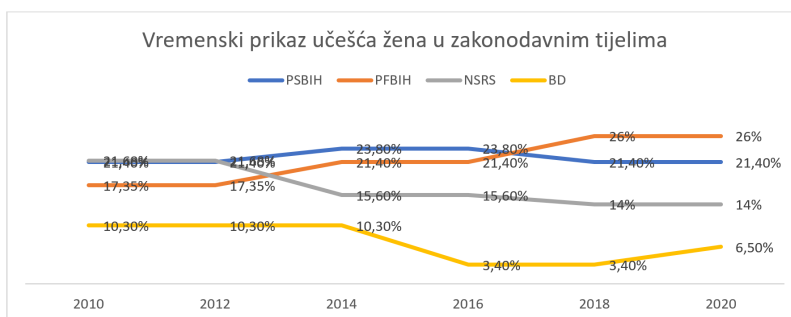
Nijedna žena nije izabrana u članstvo Kolegija Predstavničkog doma ili Doma naroda PSBiH u mandatu 2022-2024. Važno je naglasiti da poslovnicima oba doma¹² regulišu da će sastav kolegijuma oba doma¹³ nastojati da osigura zastupljenost oba pola. Sadašnji sastav kolegijuma dokazuje da se ova mjera smatra deklaratornom i neobavezujućom. Žena je izabrana za predsjedavajuću Predstavničkog doma i jedna u Kolegij Doma naroda Parlamenta FBiH, dok su dvije žene i tri muškarca izabrani u Predsjedništvo NSRS¹⁴. Jedna žena je potpredsjednica NSRS, a tri žene i jedan muškarac su članovi Predsjedništva Vijeća naroda RS, a žena je predsjedavajuća Vijeća naroda.¹⁵

Rukovodstvo svake komisije u PSBiH čine tri osobe, i to predsjedavajući i dva zamjenika predsjednika. U rukovodstvu gotovo svih komisija Predstavničkog doma PSBiH ima više žena nego muškaraca. U ukupno sedam odbora, u tri predsedavaju žene, u četiri odbora žene su u manjini (33%), u tri odbora su većina i u jednom odboru nema muškaraca na rukovodećim pozicijama (Odbor za finansije i budžet). U NSRS je više žena predsjednica i potpredsjednica odbora i u oba slučaja one čine preko 45% rukovodstva odbora. U PFBiH žene čine 21% rukovodstva radnih tijela Predstavničkog doma. U određenom broju komisija imenovane su osobe samo jednog spola, bilo da su sve žene ili muškarci.

Istraživanje Gender centra FBiH (GC FBiH)¹⁶ pokazuje da je udio žena kao vodećih kandidatkinja na listama političkih stranaka porastao sa 12,7% u 2016. godini na 18,6% u 2020. godini na lokalnim izborima.

Kao rezultat toga,¹⁷ procenat žena izabranih u Predstavnički dom PSBiH bio je 21,4%, 26% u Predstavnički dom PFBiH i 14% u NSRS.

U većini parlamentarnih klubova stranaka, žene su manjina i više-manje su zastupljene u omjerima koji su uporedivi sa ukupnim učešćem žena u zakonodavnom tijelu. Izuzetak su Naša stranka, Savez za bolju budućnost i Partija demokratskog progresa u Predstavničkom domu PSBiH i Naša stranka u PFBiH, gdje je učešće žena jednako ili veće od učešća muškaraca.

Kada govorimo o izvršnoj vlasti, dokumenti koji reguliraju sastav Vijeća ministara BiH, Vlade Federacije BiH i Vlade RS ne sadrže kvotu niti druge mjere za manje zastupljeni spol. Do sada niti jedna vlada nije formirana na način da je imenovano najmanje 40% ministara oba spola, a žene su i dalje manje zastupljeni spol u svim vladama u Bosni i Hercegovini.

Prvi put u historiji Bosne i Hercegovine predsjedavajuća Vijeća ministara je žena. U januaru 2023. godine, od devet ministarstava u Vijeću ministara BiH samo jedno vodi žena (11%). U sastavu Vlade FBiH, od 16 ministarstava, trenutno su imenovane četiri ministricе (25%), kao i u Vladi RS, gdje su žene na čelu četiri od 16 ministarstava (25%).

Žene iz marginaliziranih grupa su i dalje podzastupljene. Prema "Polaznoj studiji o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini" među članovima općinskih vijeća u 10 analiziranih općina nije bila nijedna Romkinja.¹⁸

Zastupljenost žena u lokalnoj vlasti

Izabrani kandidati na lokalnim izborima 2020. godine		
	Žene %	Muškarci %
Ukupno	18.90%	81.10%
Načelnici	4%	96%
Gradsko/općinsko vijeće/ skupštine	20.60%	79.40%

Izvor: Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2022.

Prema podacima Centralne izborne komisije BiH, svaka peta žena u Bosni i Hercegovini izabrana je u općinska/gradska vijeća i skupštine općina/gradova – isti omjer koji je zabilježen i na prethodnim lokalnim izborima.

Stalni izazovi rodnoj ravnopravnosti

Iako je u Bosni i Hercegovini postignut napredak u unapređenju rodne ravnopravnosti, i dalje postoje značajni izazovi. Zastupljenost žena u vodećim ulogama se poboljšala, ali rodne norme i stereotipi i dalje potiču diskriminaciju i nasilje nad ženama u politici i na radnom mjestu. Prevalencija rodno zasnovanog nasilja i dalje je zabrinjavajuća tema, a pogoršava je neprijavlivanje i nedostatak povjerenja u sisteme podrške.

OKVIR ZAKONA I POLITIKA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST U BOSNI I HERCEGOVINI

Međunarodne i regionalne obaveze

Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG) za 2015-2030

SDG5: postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (BPfA) 4. svjetske konferencije o ženama (1995)

- Poduzeti mjere kako bi se ženama osigurao jednak pristup i puno učesće u strukturama moći i odlučivanju;
- Povećati kapacitet žena da učestvuju u donošenju odluka i liderstvu;
- Stvoriti ili jačati nacionalne mehanizme i druga vladina tijela;
- Integrirati rodnu perspektivu u zakonodavstvo, javne politike, programe i projekte;
- Generirati i širiti podatke i informacije razvrstane po rodu za planiranje i evaluaciju.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1980) i Fakultativni protokol uz CEDAW

Ukinuti diskriminaciju žena i djevojčica u svim oblastima i promovirati jednaka prava žena i djevojčica.

Instrumenti integracija Evropske unije (EU): Ugovor iz Amsterdama (1999)

Prepoznati važnost ukidanja nejednakosti između žena i muškaraca i posvetiti se punoj integraciji rodni pitanja.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju koji je stupio na snagu 1. juna 2015. godine i Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU iz 2019. godine

Bosna i Hercegovina je predala zahtjev za članstvo u EU 15. februara 2016. godine. Na osnovu toga, 20. septembra 2016. godine, Vijeće Evropske unije pozvalo je Komisiju da dostavi mišljenje o ovom zahtjevu.¹⁸

Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji uključivalo je 14 prioriteta kojima se zemlja treba pozabaviti na svom putu ka pristupanju, uključujući i onaj o rodnoj ravnopravnosti: "Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakonodavstva o nediskriminaciji i rodnoj ravnopravnosti."

Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011) – BiH je ratificirala 2013. godine (Istanbulska konvencija)

Sprečavati nasilje nad ženama, uključujući nasilje u porodici, štititi žrtve i procesuirati počinitelje, postavljanjem sveobuhvatnih i pravno obavezujućih standarda; suzbijati različite oblike nasilja, uključujući fizičko, seksualno i psihičko, te poduzimati mjere za borbu protiv rodni stereotipa i diskriminacije. Uspostaviti usluge podrške žrtvama, pravne reforme i kampanje podizanja svijesti javnosti.

EEAS Akcioni plan za rodnu ravnopravnost III – 2021-2025 (provedba na nivou država)

EU potvrđuje značajnost rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena u cijelom vanjskom djelovanju EU na svim nivoima i u svim sektorima.

Preporuka Rec (2011) 19 Komiteta ministara državama članicama o učešću građana u javnom životu na lokalnom nivou (usvojena na Komitetu ministara 6. decembra 2011. na 776. sastanku zamjenika ministara)

Prilog I

Osnovni principi politike lokalnog demokratskog učešća

- Prepoznati važnost pravedne zastupljenosti žena u lokalnoj politici;
- Konkretni koraci i mjere za poticanje kategorija građana kojima je iz različitih razloga teže učestvovati;
- Redovno prikupljati informacije o učešću različitih kategorija građana te utvrđivati da li su pojedine kategorije, poput žena, mladih, obespravljenih društvenih grupa i određenih profesionalnih grupa, nedovoljno zastupljene u izabranim tijelima i/ili imaju malu ili nikakvu ulogu u izbornim ili direktnim oblicima participacije.

U odnosu na žene posebno:

- isticati važnost ravnopravne zastupljenosti žena u tijelima nadležnim za odlučivanje i ispitati sve mehanizme koji bi mogli da olakšaju aktivno političko angažiranje uz njihove obaveze prema porodici i na radnom mjestu;
- razmotriti, ako je zakonski moguće, uvođenje obaveznih ili preporučениh sistema kvota za minimalni broj kandidata istog spola koji se mogu pojaviti na izbornim listama i/ili kvota mjesta koja su rezervirana za žene u lokalnim vijećima, lokalnim izvršnim tijelima i raznim komitetima i odborima koje lokalna tijela formiraju.

Preporuka CM/Rec (2018) 4 Komiteta ministara državama članicama o učešću građana u lokalnom javnom životu

Promovirati uravnoteženo učešće žena i muškaraca u lokalnoj politici i lokalnom javnom životu;

U odnosu na žene posebno:

- isticati važnost ravnopravne zastupljenosti žena u tijelima nadležnim za odlučivanje i ispitati sve mehanizme koji bi mogli da olakšaju aktivno političko angažiranje uz njihove obaveze prema porodici i na radnom mjestu;
- razmotriti, ako je zakonski moguće, uvođenje obaveznih ili preporučanih sistema kvota za minimalni broj kandidata istog spola koji se mogu pojaviti na izbornim listama i/ili kvota mjesta koja su rezervirana za žene u lokalnim vijećima, lokalnim izvršnim tijelima i raznim komitetima i odborima koje lokalna tijela formiraju.

Preporuka CM/Rec (2019) 1 Komiteta ministara državama članicama o prevenciji i borbi protiv seksizma

Preporučuje vladama država članica:

1. Preduzeti mjere za sprečavanje i borbu protiv seksizma i njegovih manifestacija u javnoj i privatnoj sferi, te ohrabriti relevantne aktere da implementiraju odgovarajuće zakone, politike.

Domaći zakoni i politike

Ustav Bosne i Hercegovine

Uživanje prava i sloboda osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

Zakon o zabrani diskriminacije (Službeni glasnik BiH, br. 59/09 i 66/16)

Ovim zakonom se uspostavlja okvir za ostvarivanje jednakih prava i prilika za sve osobe u Bosni i Hercegovini i uređuje se sistem zaštite od diskriminacije. Ovim zakonom se, u skladu sa Ustavom i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i temeljne slobode, utvrđuju odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih osoba i pojedinaca koji obnašaju vrše ovlasti, da svojim djelovanjem omogućе zaštitu, promociju i stvaranje uslova za jednako postupanje.

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH – prečišćeni tekst (Službeni glasnik BiH, br. 32/10)

Definira obavezu promocije i osiguravanja ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u svim javnim tijelima i tijelima pod nadzorom javnih vlasti, što uključuje i političke stranke. Zakon nadalje predviđa da ravnopravna zastupljenost postoji kada su muškarci i žene ravnopravno prisutni u svim oblastima javnog i privatnog života. Pored toga, Zakon predviđa da ravnopravna zastupljenost postoji kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u tim tijelima, te propisuje obavezu donošenja posebnih mjera (mjera afirmativne akcije) ako je zastupljenost manja od ovog procenta.

Zakoni o radu

(„Službeni glasnik FBiH, br. 26/16 i 89/18“, „Službeni glasnik RS, br. 1/2016, 66/2018, 91/2021 – odluka Ustavnog suda i 119/2021“, „Službeni glasnik Distrikta Brčko br. 34/2019, 2/2021 i 15/2022))

Zakonima o radu u FBiH, RS i BD uređuje se položaj radnika, način i postupak prijema u radni odnos, sklapanje ugovora o radu između radnika i poslodavca, radno vrijeme, plate i naknade, godišnji odmori i odsutnosti, zaštita prava iz radnog odnosa, sklapanje i primjena kolektivnih ugovora, te rješavanje sporova među zaposlenicima. Radno zakonodavstvo također definira zabranu diskriminacije, što uključuje seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje, rodno zasnovano nasilje i sistematsko uznemiravanje zaposlenika koje vrše poslodavci i drugi zaposleni, odnosno mobing.

Izborni zakon BiH (Službeni glasnik BiH, br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16, 41/20, 38/22, 51/22 i 67/22)

Sadrži kvotu za manje zastupljeni spol. Član 4.19 utvrđuje obaveznu kvotu, propisuje procenat od 40% i ima obavezno pravilo rangiranja. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine ovlaštena je odbiti kandidatsku listu koja nije sastavljena prema ovom pravilu.

Član 4.19 glasi:

“Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškoga i ženskoga spola. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidacijske liste na sljedeći načina: najmanje jedan (1) kandidat manje zastupljenoga spola među prvih dva (2) kandidata, dva (2) kandidata manje zastupljenoga spola među prvih pet (5) kandidata i tri (3) kandidata manje zastupljenoga spola među prvih osam (8) kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenoga spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom s tri (3), zaokruženim na prvi niži cijeli broj.”

Zakon o finansiranju političkih stranaka BiH (Službeni glasnik FBiH, br. 95/2013 i 41/2016)

Sadrži afirmativnu mjeru koja propisuje da se pri raspodjeli sredstava 10% od ukupnog iznosa raspoređuje parlamentarnim grupama srazmjerno broju zastupničkih mjesta koja pripadaju manje zastupljenom spolu.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 20/2013 i 75/2021)

Zakonom se uređuje zaštita od nasilja u porodici, pojam porodice i nasilja u porodici, vrsta i svrha zaštitnih mjera za osobe koje su počinile radnje nasilja u porodici, način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštita žrtve od nasilja u porodici, međusobna povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.

**Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske
(Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013,
82/2015 i 84/2019)**

Ovim zakonom uređuju se zaštita od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, lica koja se u smislu ovog zakona smatraju članom porodice, osnivanje Savjeta za borbu protiv nasilja u porodici, mjere za zaštitu žrtve od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.

Osnovni cilj ovog zakona je zaštita žrtava nasilja u porodici sprečavanjem i suzbijanjem nasilja u porodici, kojim se krše ustavom i zakonima zagarantovana osnovna ljudska prava i slobode.

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine 2023 – 2027

Četvrti Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine (GAP BiH) za period 2023-2027 okvirni je strateški dokument za uključivanje principa rodne ravnopravnosti u sve oblasti društvenog života i daje smjernice za izradu operativnih planova institucija na svim nivoima vlasti u BiH.

Akcioni plan za implementaciju Rezolucije 1325 Vijeća sigurnosti UN-a "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine

Nacionalni akcioni plan 1325 pokriva tri ključne oblasti i uključuje povećano učešće žena u vojnim, policijskim i mirovnim misijama, kao i na pozicijama na kojima se donose odluke; povećan nivo ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti; te poboljšane uslove za i pristup provedbi Akcionog plana za implementaciju Rezolucije 1325 Vijeća sigurnosti UN-a.

Prepoznavanje seksizma u lokalnoj vlasti

Seksističko ponašanje²⁰ u lokalnoj vlasti može biti direktno ili indirektno, što uključuje pisanje, verbalne, fizičke, elektronske ili druge oblike izražavanja. Seksističko ponašanje i seksualno uznemiravanje može biti fizičko i/ili psihičko i može uključivati očigledne i aktivne radnje, poput fizičkog napada ili otvoreno diskriminirajućih komentara, ili pasivne i suptilne radnje, kao što je uporno zadirkivanje ili redovito “zaboravljanje” da se vijećnice uključe u sastanke i procese donošenja odluka. Te radnje mogu biti pojedinačni incidenti ili ponovljena ponašanja tokom određenog vremenskog perioda. Seksualno uznemiravanje definiše osoba na koju se ponašanje odnosi, a ne osoba koja se tako ponaša – tvrdnje da je “to bila šala” ili “nisam je htio uvrijediti” ne opravdavaju ponašanje. Seksistički komentari ne moraju biti usmjereni na pojedinu osobu da bi bili štetni. Na primjer, za vijećnika koji iznosi pogrdnu izjavu o ženskoj inferiornosti moglo bi se reći da vrši čin uznemiravanja vijećnica jer doprinosi neprijateljskom radnom okruženju za žene u vijeću.

U kontekstu lokalne vlasti, oni koji iznose seksistički govor i čine seksualno uznemiravanje mogu uključivati kolege vijećnike, članove osoblja vijeća i administrativno osoblje, druge izabrane zvaničnike i osoblje s drugih nivoa vlasti. Također mogu uključivati birače i članove zajednice. Počinitelji mogu uključivati i muškarce i žene i mogu ali ne moraju biti poznati osobi koja im je meta. Društveni mediji mogu biti vektor za poticanje seksizma usmjerenog protiv žena u lokalnoj vlasti kada korisnici u tim prostorima iznose pogrdne komentare, ismijavaju ih itd.

Seksizam prema ženama u politici uobičajen je u Bosni i Hercegovini. Prema nizu nedavnih studija, nasilje se, posebno tokom izbora, pokazalo kao značajna prepreka učešću žena u politici.²¹ Seksizam je prisutan u diskriminirajućem i pogrdnom jeziku koji se koristi protiv političarki tokom cijelog izbornog ciklusa, a često se širi putem online platformi. Neravnomjerna zastupljenost žena u liderstvu i izostanak rodno osjetljivog diskursa u političkim strankama i relevantnim državnim institucijama odražavaju duboko ukorijenjeni seksizam na ovim prostorima. Žene koje se samostalno kandidiraju i žene iz podzastupljenih grupa suočavaju se s posebno velikim izazovima.

Ne prikupljaju se posebne informacije o psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom nasilju nad ženama ili uznemiravanju žena u političkom životu. Međutim, podaci o rodno zasnovanom nasilju nad ženama pokazuju da 48% žena u Bosni i Hercegovini nakon 15. godine doživi neki oblik zlostavljanja, što uključuje nasilje od intimnog partnera, nasilje od nepartnera, uhođenje i seksualno uznemiravanje, dok je stopa partnerskog nasilja 35%.²² Istraživanje Westminster Foundation for Democracy u Bosni i Hercegovini o nasilju nad ženama u politici u Bosni i Hercegovini²³ također pokazuje da je 60,2% od 83 ispitanice doživjelo neki oblik nasilja dok su se bavile politikom, dok je njih 45,8% doživjelo nasilje zbog toga što su žene i to u većini slučajeva online. Čak 80% ispitanih političarki uključenih u istraživanje smatra da je nasilje uobičajeno iskustvo u politici.

Od ukupnog broja ispitanica u istraživanju, njih 74,7% izjavilo je da su korisnici društvenih mreža najčešći počinitelji nasilja nad ženama u politici, 66,3% izjavilo je da su nasilje najčešće počinili pripadnici suprotstavljenih stranaka ili koalicija, 47% izjavilo da su počinitelji

najčešće dolazili iz redova stranaka samih žrtava, 16,9% je reklo da ono dolazi iz medija i od birača, a ispitanice se uglavnom ne slažu da su najčešći počinitelji članovi šire ili uže porodice (2,4%) ili predstavnici organizacija civilnog društva (1,2%).²⁴

Prema članu 13. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, poslodavci su dužni preuzeti efikasne mjere u cilju sprečavanja rodno zasnovanog uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i diskriminacije u radu i radnim odnosima. Ova je odredba bila temelj za kreiranje politika nulte tolerancije poslodavaca i izradu etičkih kodeksa u lokalnim zakonodavnim tijelima koji su takve radnje definirali kao neetičke. Primjer za to je Vodič za poduzimanje efikasnih mjera za sprečavanje uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama BiH, što uključuje Sekretarijat PSBiH,²⁵ ali i u drugim oblastima, na primjer, u pravosuđu²⁶ ili na univerzitetima.²⁷

Etički kodeksi koji se odnose na članove zakonodavnih tijela sadrže opće odredbe o poštivanju različitosti i toleranciji, ali ne sadrže posebne odredbe „po pitanju seksualnog uznemiravanja. Etički kodeks zastupnika koji je usvojen u junu 2022. godine u Predstavničkom domu PFBiH²⁸ je prvi etički kodeks sa jasnim standardima koji se odnose na diskriminaciju, uznemiravanje na osnovu spola i seksualno uznemiravanje. Kodeks predviđa da nepoštivanje može rezultirati disciplinskim i novčanim sankcijama.

U svijetu se žene koje su aktivne u političkom životu redovno suočavaju sa seksističkim predrasudama, ismijavanjem, ponižavanjem i rodno zasnovanom diskriminacijom. Prema istraživanju Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP),

“Umjesto da se fokusiraju na profesionalizam i kompetentnost žena, njihove kolege, mediji i opća javnost često se umjesto toga fiksiraju na njihove lične atribute, površnosti poput odjeće i frizure, te njihove uloge majki i supruga.”²⁹

Mnogo je ovakvih primjera zabilježeno na svim nivoima vlasti.

Mediacentar je pripremio poseban izvještaj o seksizmu i govoru mržnje prema ženama u BiH tokom općih izbora 2022. godine.³⁰ Analiza je pokazala prisustvo velikog broja štetnih sadržaja i namjenski konstruisanih štetnih narativa o kandidatkinjama, koji mogu da utiču na ishode izbora. Prema analizi, najprisutnije štetne kategorije sadržaja bile su: propaganda, kampanje diskreditacije protiv pojedinki te sadržaji koji su ciljali na moralnost kandidatkinja. Uticaj polarizacije i politike na medije u državi vidljiv je kroz velik broj propagandnog i pristrasnog medijskog sadržaja kao i kampanje diskreditacije. Nadalje, istraživanje je pokazalo da su rodni stereotipi bili efikasno sredstvo za diskreditaciju kandidatkinja i mobilizaciju biračkog tijela.

Ovi incidenti naglašavaju hitnu potrebu da se pozabavi i suoči sa seksizmom i diskriminacijom unutar političkog konteksta. Naglašavaju važnost njegovanja inkluzivnog okruženja punog poštovanja koje cijeni kompetencije i doprinose svih kandidata, bez obzira na spol.

Primjeri seksističkog i uznemiravajućeg ponašanja

Širenje zlonamjernih glasina, tračeva ili aluzija.

Uporno kritiziranje, omalovažavanje ili ismijavanje osobe.

Podrivanje ili namjerno ometanje rada osobe.

Isključivanje ili izolacija nekoga.

Verbalne prijetnje ili zlostavljanje.

Fizičke prijetnje ili napad.

Nazivanje nekoga pogrdnim imenima.

Agresivne ili prijeteće geste.

Prikazivanje uvredljivih plakata, karikatura, slika ili drugih vizualnih sadržaja.

Nepoželjni pozivi ili zahtjevi.

Praktične šale, uništavanje ili skrivanje ličnih stvari ili radne opreme.

Zadirkivanje ili šale na račun neke osobe.

Nepoželjan fizički kontakt.

Javno ismijavanje ili discipliniranje.

Blokiranje zahtjeva za odsustvo, obuku ili napredovanje.

KLJUČNE DEFINICIJE

Seksizam

Bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili van nje (online ili offline), sa svrhom ili učinkom: i. kršenja urođenog dostojanstva ili prava osobe ili skupine osoba; ili ii. rezultata u obliku tjelesne, seksualne, psihološke ili društvenoekonomske štete ili patnje osobe ili skupine osoba; ili iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja; ili iv. stvaranja prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava osobe ili skupine osoba; ili v. očuvanja i jačanja rodnih stereotipa.

Afirmativna akcija

Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova i ne smatraju se diskriminacijom, uključujući norme, kriterije ili prakse koje je moguće objektivno opravdati legitimnim ciljem, a moraju biti proporcionalne, primjerene i nužne.

Diskriminacija po osnovu spola

je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu.

Direktna diskriminacija

po osnovu spola postoji kada je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji.

Indirektna diskriminacija

po osnovu spola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve je dovela, dovede ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili grupu osoba jednog spola u poređenju sa osobom ili grupom osoba drugog spola.

Uznemiravanje

je svako neželjeno ponašanje po osnovu spola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Seksualno uznemiravanje

je svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Nasilje na osnovu spola

je svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života. Uključuje nasilje u porodici ili nasilje u široj zajednici, koje čine ili toleriraju organi vlasti i nasilje u slučaju oružanih sukoba.

Viktimizacija

postoji kada se osoba ili grupa osoba dovede u nepovoljniji položaj zbog odbijanja naloga za diskriminativnim postupanjem, prijave diskriminacije, svjedočenja ili ako je na bilo koji drugi način sudjelovala u postupku vođenom povodom diskriminacije na osnovu spola.

Diskriminacija u jeziku

Diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam.

Borba protiv seksizma kroz praktične mjere

Rješenja za zaustavljanje seksizma zahtijevaju uključivanje različitih grupa ljudi, kao i jačanje procesa i institucija. U ovom odjeljku su predstavljene glavne oblasti djelovanja u kojima praktične mjere mogu aktivno doprinijeti borbi protiv seksizma u lokalnoj vlasti. Počinje razmatranjem kako različiti akteri mogu poduzimati odgovarajuće mjere. Tu su uključene i rasprave o tome kako lokalne vlasti mogu donositi bolje informirane odluke na osnovu podataka i istraživanja te kako se mogu poboljšati saradnjom sa civilnim društvom. U ovom odjeljku se također razmatraju metode za unapređenje kapaciteta kandidatkinja, kao i kako rad sa muškarcima (uključujući mladiće) može poboljšati rezultate. Razmatraju se standardi i mjere transparentnosti koje pomažu lokalnim vlastima da bolje reagiraju na pitanja seksizma i predstavljaju se ideje o tome kako umrežavanje i angažiranje nove tehnologije olakšava pronalazak rješenja.

Sljedeći odjeljak razmatra načine na koje se državni procesi i institucije mogu prilagoditi kako bi se poboljšala njihova sposobnost da odgovore na seksizam i diskriminaciju na lokalnom nivou i sprečavaju te pojave. Odjeljak počinje sa kodeksima ponašanja i etičkim smjernicama za lokalne vlasti i postepeno ispituje moguća institucionalna rješenja od lokalnog preko regionalnog do nacionalnog nivoa. Završava pregledom mogućih sankcija i pravnih lijekova te napomenom o planiranju resursa.

Sve intervencije o kojima se ovdje govori mogu biti usmjerene na različite faze izbornog ciklusa (prije, tokom i nakon izbora) ili mogu biti sveobuhvatne za cijeli izborni ciklus.

Polazne tačke za strategiju borbe protiv seksizma koja uključuje višestruke aktere

Zaustavljanje seksizma u lokalnoj vlasti zahtijeva uključivanje mnogo različitih aktera koji rade u više oblasti. Ovaj odjeljak predstavlja kako glavni akteri (organi lokalne uprave) mogu poboljšati kvalitet i uticaj svog djelovanja u borbi protiv seksizma. Dat je pregled kako lokalne vlasti mogu sarađivati s drugim ključnim grupama, uključujući civilno društvo, kako bi poboljšale svoje odgovore. Druge ciljne grupe, kao što su muške kolege u lokalnim tijelima i kandidatkinje i one koje to žele biti, također se mogu podržati kako bi bolje doprinijele konstruktivnom okruženju.

Unapređenje informiranog odlučivanja

Pristupi zasnovani na dokazima pomažu organizacijama da osiguraju da su njihove politike, prakse, događaji i procesi donošenja odluka pravedni i da ne predstavljaju prepreke učesnicima koji stave u nepovoljan položaj bilo koju zaštićenu grupu u kontekstu učesnika.³¹ Procjene uticaja na ravnopravnost (Equality Impact Assessments – EIA) i druga dokumentacija i istraživanja (ankete, prikupljanje podataka, itd.) nužni su alati za lokalna i regionalna vijeća da utvrde prirodu problema u svojim institucijama i postave polaznu osnovu za mjerenje poboljšanja. Organi lokalne uprave mogu uvoditi ove mjere na više nivoa, općenito za svoje institucije, a konkretnije u smislu značajnih politika i procedura. Prikupljanje podataka treba biti dosljedno i kontinuirano za lokalne vlasti i uvijek mora biti razvrstano po spolu. Neki podaci poput izvještavanja o seksizmu tokom kampanja i glasanja bili bi specifični za izborne periode. Svi podaci, dokumentacija i procjene trebaju se provoditi blagovremeno kako bi se osiguralo da se njihovi rezultati mogu smisleno uključiti u procese donošenja odluka. Ovi nalazi mogu usmjeriti lokalne vlasti u poboljšanje unutrašnjih procesa i struktura, a mogu biti korisni i za smanjenje seksističke prakse među vanjskim akterima, kao što su političke stranke. EIA se obično koristi za procjenu novih ili predloženih promjena u politici. Pristupi zasnovani na dokazima imaju dodatnu vrijednost jer se stvara pisani zapis o elementima ravnopravnosti koji su uzeti u obzir i povećava institucionalna transparentnost.

Bosna i Hercegovina

Institucije za statistiku u Bosni i Hercegovini kontinuirano rade na poboljšanju rodne statistike. Ključni pokazatelji predstavljeni su u publikaciji "Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini". Publikacija izlazi svake druge godine i predstavlja zbirku svih dostupnih podataka razvrstanih po spolu. Većina podataka dolazi iz redovnih istraživanja Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) i entitetskih zavoda za statistiku, dok je dio podataka preuzet iz drugih institucija i ministarstava.

Indeks rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu iz 2022. godine predstavlja potpune rezultate indeksa za dvije pune domene (tj. znanje i moć) i djelimične rezultate indeksa za domene rad i zdravlje. Izradom ovog izvještaja, Bosna i Hercegovina će se po prvi put moći osloniti na statistički legitiman, objektivan i ažuran statistički alat za poređenje stanja rodne ravnopravnosti u zemlji sa zemljama u regiji i EU. Izrada Indeksa rodne ravnopravnosti rezultat je zajedničkih napora BHAS-a i Agencije za ravnopravnost spolova pri Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (ARS MLJPI BiH), uz vodstvo Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), podršku UN Women i finansiranje EU.³²

Novi propisi u BiH uveli su obavezu prethodne (ex-ante) i naknadne (ex-post) procjene uticaja.³³ Procjena uticaja propisa (RIA) je sistematski proces utvrđivanja i testiranja očekivanih efekata predloženih propisa. Cilj ovog pristupa je ispitati sva dostupna rješenja kako bi se stvorila slika o njihovoj efikasnosti i djelotvornosti te omogućio sistematski odabir najboljeg rješenja. Ovim propisima se uređuje i pitanje ocjene uticaja zakonskih odredbi na rodnu ravnopravnost. Ta obaveza je usklađena sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i Gender akcionim planom u BiH. Priručnik za uključivanje principa rodne ravnopravnosti u zakone i politike razvijen je kao podrška u aktivnostima na procjeni uticaja na rod.

Ujedinjeno Kraljevstvo

Više od decenije, desetine lokalnih vlasti širom Ujedinjenog Kraljevstva koriste EIA kako bi ispunili svoje obaveze prema Zakonu o ravnopravnosti u javnom sektoru (PSED).³⁴ Ovaj Zakon zahtijeva od svih tijela javne vlasti da uklone diskriminaciju, uznemiravanje i viktimizaciju povezanu sa spolom i rodom te drugim zaštićenim karakteristikama. Dok svaki lokalni kontekst usvaja svoje postupke, općenito u Ujedinjenom Kraljevstvu EIA uključuje procjenu provjera kako bi se odlučilo da li je i zašto potrebna dodatna analiza. Ako je potrebna dodatna analiza, popunjava se sveobuhvatni upitnik za procjenu, a izvještaj se objavljuje javno.

Pitanja koja se odnose na EIA mogu uključivati rodnu analizu predložene politike, upućivanje na relevantne javne podatke, konsultacije sa akterima zajednice, prikupljanje podataka i dokaza. Rezultirajuće preporuke zasnivaju se na ocjeni da li će predložena politika ispunjavati odgovornosti vijeća u pogledu ravnopravnosti i ljudskih prava. Primjeri EIA obrazaca, smjernica i izvještaja mogu se pronaći na:

<https://www.local.gov.uk/our-support/equalities-hub/equality-framework-local-government>

https://www.manchester.gov.uk/info/200041/equality_and_diversity/5885/our_approach_to_equality/6

Postavljanje ciljeva i praćenje napretka kroz saradnju sa organizacijama civilnog društva

Precizni podaci i dokumentacija omogućavaju lokalnim vlastima da postavljaju ciljeve za unapređenja tokom vremena. Postavljanjem ambicioznih, ali realnih ciljeva za smanjenje rasprostranjenosti seksizma i povećanje rodne ravnopravnosti unutar lokalnih izabраниh tijela uspostavlja se opipljiva mapa puta za unapređenja. Ciljevi bi se trebali temeljiti na čvrstim podacima i razvijati u saradnji sa višestrukim akterima, državnim i nedržavnim, u zavisnosti od konteksta. Da bi se osigurala usklađenost, neispunjeni ciljevi mogu se postaviti na automatske promjene politika, na primjer, neuspjeh u ispunjavanju cilja mogao bi automatski pokrenuti budžetska povećanja potrošnje za mjere ravnopravnosti. U tome može biti od posebne pomoći saradnja između lokalnih tijela i organizacija civilnog društva (OCD). Organizacije civilnog društva mogu doprinijeti dokazima, istraživanjima i dokumentacijom za praćenje napretka prema ciljevima. Također mogu povećati svijest o ciljevima i napretku lokalnih vlasti, čime se promovira povjerenje i percipirani legitimitet kod stanovništva.

Bosna i Hercegovina

ARS MLJPI BiH potpisala je Memorandum o razumijevanju između Koordinacijskog odbora za praćenje provedbe Akcionog plana za UN Rezoluciju u Bosni i Hercegovini i trinaest nevladinih organizacija, i on predstavlja platformu za saradnju, koordinaciju aktivnosti i razmjenu informacija između relevantnih vladinih institucija i ključnih nevladinih organizacija koje se bave pitanjima žena, mira i sigurnosti.³⁵

Sarajevski otvoreni centar (SOC) radi na unapređivanju ljudskih prava, posebno položaja i ljudskih prava LGBTI osoba i žena u Bosni i Hercegovini, i to interpretacijom, predstavljanjem i zastupanjem autentičnih iskustava osoba koje trpe kršenja ljudskih prava i neravnopravan položaj te zagovaranjem pravnih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih promjena u svim oblastima života.³⁶

Republika Moldavija

Platforma za rodnu ravnopravnost spolova razvila je online platformu koja je građankama i građanima omogućavala javno prijavljivanje i obavještanje nadležnih organa o slučajevima rodne diskriminacije, seksizma i poticanja na diskriminaciju tokom izbora 2019. godine. Platformom (<https://gender.monitor.md/>) se javnost pozivala da prijavi slučajeve rodne diskriminacije, seksističkih poruka i nasilja nad ženama. Osim statističkih podataka koji se mogu pratiti putem prijavljenih slučajeva na Platformi i u izvještajima o praćenju, aktivistice i aktivisti Platforme pokrenuli su parnične postupke u odabranim slučajevima; svaki slučaj je prijavljen Vijeću za ravnopravnost, a parnica u nekim slučajevima ide dalje na sud.

Udruženje Promo-LEX (promolex.md) vršilo je praćenje javnog prostora i medija tokom 2017-2019, te predstavilo razvrstane podatke o različitim aspektima govora mržnje, uključujući po prvi put i seksizam. Bilježili su ne samo broj slučajeva nego i kategorije izvora koji šire govor mržnje, odjek u javnosti, spol i prosječnu starost autora i žrtava govora mržnje, zaštićene kriterije i pogođene grupe, kao i političare i medije koji najčešće koriste ove oblike izražavanja. U svoja dva izvještaja (2018. i 2019.) zabilježili su gotovo 600 slučajeva i privukli značajnu pažnju javnosti, sa milionima pregleda i hiljadama podjela. Ključnu ulogu u širenju govora mržnje igrali su mediji koji su doprinijeli najmanje polovini slučajeva u javnom prostoru.

Francusko Visoko vijeće za ravnopravnost (HCE) je 2023. godine objavilo hitni plan za borbu protiv "alarmantnog nivoa" seksizma u Francuskoj.³⁷ Plan obuhvata širok raspon oblasti, od obrazovanja mladih do političkog nasilja. U preporuke uključuju povećanje resursa za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, poboljšanje seksualnog odgoja u školama, reguliranje sadržaja na internetu, preporuku obavezne obuke protiv seksizma na radnom mjestu, zavisnost javnog finansiranja od napora u cilju rodne ravnopravnosti, poticanje medijskih organizacija da poboljšaju zastupljenost žena, rješavanje podzastupljenosti u školskim udžbenicima, zabranom rodnih reklama za igračke i podizanjem društvene svijesti. Značajna novina akcionog plana je preporuka da se osnuje javno, nezavisno tijelo za iskorjenjivanje seksističkog ponašanja u politici. Ako se osnuje, takvo tijelo bi zastupnike optužene za rodno zasnovano nasilje proglasilo nepodobnima za javne funkcije. Preporuke širokog raspona poput ovih mogu pomoći u postavljanju ciljeva i mjerila u više oblasti vlasti.

Osposobljavanje kandidatkinja i onih koje to žele postati za snalaženje u lokalnoj politici

Seksizam je prepreka za mnoge žene koje razmišljaju o ulasku u lokalnu politiku. Da bi to prevazišle, kandidatkinje i one koje to žele postati moraju razumjeti koji im je pristup dostupan i vjerovati da će ih zvaničnici zaštititi sankcioniranjem štetnog ponašanja na internetu i van njega. To može uključivati ciljane informativne sesije, najave javnog servisa i brifinge tokom perioda kampanje. Strateška komunikacija uključenih službenih aktera također je korisna, što uključuje izjave o politici i namjerama izbornih tijela, policije i sigurnosnih aktera, lokalnih vlasti i političkih stranaka.

Mentorski programi olakšavaju razmjenu znanja, iskustva, perspektiva i vještina unutar lokalne vlasti pružajući priliku izabranim ženama na svim nivoima da uče jedna od druge kako bi napredovale u karijeri. Slično strategijama umrežavanja, mentorski i sponzorski programi spajaju liderice u usponu sa muškarcima i ženama koji imaju duže iskustvo u svojoj oblasti. Ova strategija pomaže u borbi protiv seksizma pružanjem novoizabranim ženama alate i resurse potrebne za obavljanje dužnosti bez uznemiravanja.

Bosna i Hercegovina

ARS MLjPI BiH podržala je kroz Program FIGAP II (Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH, koji finansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju - SIDA) projekat "Leadership akademija"³⁸ Ekonomskog fakulteta u Sarajevu. Leadership akademija je edukativni program usmjeren na jačanje liderskih kapaciteta žena u politici u Bosni i Hercegovini i predstavlja vrlo značajan korak u umrežavanju sa ženama i ohrabrivanju njihovog aktivnog političkog angažmana. Edukacija za političarke, u sklopu Leadership akademije, realizirana je u dva ciklusa tokom 2021. godine. Edukacija uključuje šest modula koji su usmjereni na jačanje liderskog potencijala žena u politici unutar transverzalnih oblasti definiranih Gender akcionim planom koji uključuju: medije, poboljšanje položaja višestruko marginaliziranih grupa žena, usklađivanje profesionalnog i privatnog života te ulogu muškaraca kao saveznika u postizanju rodne ravnopravnosti.

Fondacija Friedrich Ebert i Sarajevski otvoreni centar su pokretanjem Akademije ravnopravnosti,³⁹ pokušali stvoriti novu platformu za političko liderstvo i prostor za zajedničko djelovanje zastupnika/ca, vijećnika/ca, lidera/ki političkih stranaka i organizacija civilnog društva. Akademija ravnopravnosti je program koji je pokrenut 2015. godine.

Akademija političkog osnaživanja žena Transparency Internationala (TI) BiH ima kao cilj izgradnju kapaciteta žena za efikasno i aktivno učešće žena u politici, poboljšavanje kvaliteta njihove političke participacije i rodnu pravdu, te promociju jednakog prava žena na političko predstavljanje. Glavni cilj projekta je razvoj liderskih vještina među ženama, sa posebnim naglaskom na edukaciju o transparentnosti, odgovornosti i integritetu kao ključnim principima za borbu protiv korupcije. Akademija kombinira predavanja sa interaktivnim radom kroz grupne diskusije, aktivnosti u malim grupama i analizu pisanog materijala.⁴⁰

Strateški pristup uspjehu kandidatkinja u izbornim kampanjama je alat koji je kreiran na osnovu nalaza i preporuka Polazne studije o barijerama u političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini, koja je provedena 2019. godine.

Polazna studija je pokazala da su neki od glavnih razloga podzastupljenosti žena rodni stereotipi biračkog tijela, kao i slaba vidljivost i prisutnost političarki u javnosti i medijima u predizbornim mjesecima. Savjeti sadržani u ovoj brošuri zasnivaju se na najboljoj međunarodnoj praksi, ali su istovremeno prilagođeni mogućnostima koje pruža izborni sistem Bosne i Hercegovine. Stoga brošura nudi uvid u mogućnosti koje kandidatkinje mogu iskoristiti, a koje su povezane sa izbornim sistemom. Pored toga, brošura nudi savjete kandidatkinjama po pitanju pristupa biračkom tijelu koje ima svoje predrasude i stereotipe o ženama u javnom i političkom životu.⁴¹

Portugal

Program "Od žena ženama" u Portugalu imao je kao cilj povećanje učešća mladih žena u politici. Starije žene aktivne u politici omogućile su dvanaestomjesečno mentorstvo za 30 mladih žena u dobi od 16 do 30 godina koje su također učestvovala u obukama o rodnoj ravnopravnosti, demokratiji, političkim sistemima i drugim temama te posjetama političkim institucijama. Posebno su se ohrabrivale mlade žene pripadnice manjinskih etničkih i kulturnih grupa da se prijave.⁴²

Rad sa muškarcima u borbi protiv seksizma i promociji rodne ravnopravnosti

Seksizam jačaju rodni stereotipi i on također utiče na muškarce i dječake. Stereotipna očekivanja od muškaraca mogu dovesti do seksističkog ponašanja. Konstruktivan angažman sa muškarcima (uključujući mladiće) mora biti dio svakog rješenja za borbu protiv seksizma. Muške kolege u lokalnoj vlasti mogu naučiti kako da bolje razumiju šta sve čini štetno seksističko ponašanje, da izbjegavaju da učestvuju u tome i umjesto toga da promoviraju rodnu ravnopravnost. Aktivnostima izgradnje kapaciteta mogu se promovirati zajednički dizajn i provedba politika za sankcioniranje seksističkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja.

Praktične mjere za saradnju sa muškarcima kako bi prestali doprinostiti kulturi seksizma u lokalnoj vlasti uključuju obuke, inicijative za dijalog i mentorske programe osmišljene za podizanje svijesti o ličnim predrasudama i seksističkom ponašanju i pronalaženje strategija za njihovo prevazilaženje. Njih mogu organizirati specijalizirani akteri treće strane (OCD, itd.) ili direktno lokalna tijela. Slično tome, lokalni izabrani predstavnici (žene i muškarci) koji žele doprinijeti boljim političkim odgovorima mogu imati koristi od ciljane obuke ili komparativnih studija odgovora u drugim regijama ili zemljama.

Pored obuka i edukacija, strategije za promociju angažmana muškaraca protiv seksizma i za ravnopravnost mogu uključivati stranačke paktove i lična opredjeljenja, programe poticaja, priznavanje i osposobljavanje za vještine interveniranja i reagiranja u štetnim situacijama. Mentorski programi također se mogu koristiti na različite načine, na primjer mentoriranjem novozaposlenih muškaraca o tome kako aktivno doprinijeti rodno ravnopravnoj lokalnoj vlasti bez seksizma. "Obrnuto mentorstvo" još je jedna strategija kojom žene aktivne u lokalnoj politici pružaju obuku o rodnoj osjetljivosti zvaničnicima na regionalnom ili nacionalnom nivou.

U BiH su muškarci općenito manje od žena uključeni u aktivnosti vezane za rješavanje problema rodne ravnopravnosti. Tek kroz podršku tijela kao što su ARS MLjPI BiH, Gender Centar FBiH (GC FBiH), Gender centar Republike Srpske (GC RS) i vanjskih aktera kao što su Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) i UN agencije, fokus se počeo pomjerati prema više sistematskom uključivanju muškaraca u takve aktivnosti. To je slučaj posebno od 2014. godine: kampanja "Bijela vrpca – muškarci kažu ne nasilju nad ženama" i "Kampanja He4She" neki su primjeri koji su potaknuli veće učešće muškaraca u borbi za rodnu ravnopravnost u zemlji.

Bosna i Hercegovina

ARS MLJPI BiH, uz podršku UNDP-a, organizirala je obilježavanje Međunarodnog dana muškaraca 18. novembra 2022. godine. Događaj se fokusirao na ulogu muškaraca u postizanju rodne ravnopravnosti i na način na koji rodna neravnopravnost, kao i rigidne i stereotipne rodne norme negativno utiču na muškarce. Ovaj događaj je u skladu s Gender akcionim planom BiH koji prepoznaje uključivanje muškaraca kao jedan od svojih ključnih principa.⁴³

Publikacija *Prevazilaženje neravnopravnosti: Muškarci i Rodna ravnopravnost u regionu OSCE-a* objavljena je 2014. godine. Ovaj dokument navodi nekoliko mogućih strategija koje bi se mogle koristiti za uključivanje muškaraca i rad s njima na postizanju rodne ravnopravnosti.⁴⁴

GC RS i GC FBiH realizirali su brojne aktivnosti u sklopu kampanje pod nazivom "Bijela vrpca – Muškarci ne nasilju nad ženama" kojom se promovira opredjeljenje muškaraca za nultu toleranciju prema nasilju nad ženama. Ova kampanja je uključivala javne zvaničnike, parlamentarce i medije.⁴⁵

Balkan

Inicijativa mladića (YMI) je regionalna platforma organizacija koju je sazvao CARE International Balkans. Jedna od značajnih aktivnosti YMI-a su klubovi "Budi muško". Klubovi su osnovani kao klubovi srednjoškolaca koji se kreativno bave osmišljavanjem i provedbom kampanje Budi muško i predstavljaju njen najznačajniji dio. Budi muško klubovi nisu klubovi koji uključuju samo mladiće, oni podjednako uključuju mladiće i djevojke kako bi izgradili zdrave stilove života za sve.⁴⁶

Republika Moldavija

Nevladina organizacija Casa Marioarei pokrenula je inicijativu "Očinska škola: korak po korak" sa ciljem prevencije nasilja u porodici kroz ohrabrivanje muškaraca da aktivno učestvuju u brizi o djeci i dijeljenju kućanskih obaveza. Tokom cijele pandemije, projekat je koristio platforme društvenih medija, vodiče za obuku, radionice i resursnu grupu uzornih očeva kako bi uključio više od 150 pojedinaca, što je na kraju dovelo do dodjele certifikata za trenere koji su vodili sesije sa roditeljima. Ova aktivnost predstavlja vrijedan korak prema borbi protiv nasilja u porodici kroz obrazovanje i angažman zajednice.

Saznajite više na: <https://antiviolenata.md/en/events/>

Godine 2020. Populacijski fond Ujedinjenih nacija (UNFPA) u Republici Moldaviji najavio je pilot program od osam "Klubova očeva" koji su se uspostavljali u Straseniju i Falestiju, te povezani Vodič za očinsku školu.⁴⁷ Ideja je da klubovi budu mjesto gdje sadašnji i budući očevi mogu pronaći podršku i resurse koji će im omogućiti aktivno učešće u odgoju djece i aktivnostima u kojima tradicionalno dominiraju žene. Ranije u 2015. godini, UNFPA je pokrenula studiju "Muškarci i rodna ravnopravnost u Republici Moldaviji" gdje su se analizirale promjene u ponašanju i stavovima muškaraca i žena. Studija je predstavila podatke na nacionalnom nivou za praćenje promjena koje proizilaze iz politika i programa rodne ravnopravnosti, kako bi se usmjerio kasniji razvoj u ovoj oblasti.⁴⁸

Globalno – Barbershop Initiative – Inicijativa brijačnice (HeForShe)

Događaji u brijačnici ohrabruju muškarce i dječake da se aktivno uključe u promociju rodne ravnopravnosti kroz bolje razumijevanje kako rodna neravnopravnost ograničava sposobnost pojedinaca, firmi i zajednica da ostvare svoj puni ljudski, ekonomski i društveni potencijal. Događaji u brijačnici daju muškarcima alate za rješavanje ove neravnopravnosti i da postanu agenti promjene. Barbershop Initiatives nudi niz alata u tri područja: 1) sesije o liderstvu, 2) radionice i 3) povećanje angažmana. Ovi resursi su usmjereni na muškarce na različitim nivoima, a počinje od najviših nivoa liderstva. Alati i resursi dostupni su besplatno online na: <https://www.heforshe.org/en/barbershop>.

Švedska

Švedska asocijacija lokalnih vlasti i regija (SALAR) predstavlja i zagovara za lokalnu vlast u Švedskoj. Sve švedske općine i regije članice su SALAR-a. Vlada Švedske ima sporazum sa SALAR-om od 2017. godine o jačanju fokusa rada na rodnoj ravnopravnosti na muškarce, dječake i pitanja maskuliniteta.⁴⁹

Karipske države

Parlamentarci/ke su utvrdili sljedeće dobre prakse:

U zakonodavnoj i nadzornoj funkciji

- Procjena zakonodavstva i budžeta kroz interseksionalnu rodnu perspektivu kako bi se razmotrili potencijalni uticaji na različite grupe;
- Zagovaranje zakona i inicijativa koje će pozitivno uticati na žene i pomaganje u izgradnji političke volje za njihovo donošenje;
- Savjetovanje sa ženskim grupama radi traženja povratnih informacija o

predloženim zakonodavnim inicijativama (ne samo onim koje se izričito odnose na rodnu ravnopravnost) i integracija rezultata u donošenje odluka.

Na sastancima (uključujući komisije, plenarne sesije i u izbornoj jedinici)

- Predsjedavanje sastancima tako da se ohrabruje pravedno učešće svih članica i članova (npr. pozivanje onih koji nisu govorili da doprinesu);
- Slušanje s poštovanjem kada svaka članica/član grupe govori.
- *U medijima i na internetu*
- Korištenje društvenih medija kao alata za informiranje o radu zagovornika rodne ravnopravnosti i pridruživanje raspravama o relevantnim temama;
- Osporavanje rodni stereotipa i predrasuda kada se pojave na internetskim platformama ili kroz pitanja za intervju.

U svakodnevnom životu

- Učenje o ključnim pitanjima rodne ravnopravnosti i dijeljenje znanja s drugima;
- Ohrabivanje drugih muškaraca da postanu saveznici;
- Korištenje rodno osjetljivog jezika (tj. komunikacije koja pokazuje poštovanje prema ženama i zbog koje nisu nevidljive) i skretanje pažnje na štetnu upotrebu jezika u svakodnevnim razgovorima.

Za više informacija: [About the Gender Equality Program](#) › [ParlAmericas](#)

Postavljanje standarda i uvođenje mjera transparentnosti

Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope postavio je transparentnost i otvorenu vlast kao prioritete u sprečavanju korupcije i promociji javne etike.⁵⁰ Principi otvorene vlasti direktno su povezani sa voljom vlasti da se pozabavi seksizmom i promovira rodnu ravnopravnost. Tačnije, otvorena vlast povećava dostupnost informacija o aktivnostima vlasti, podržava građansko učešće, promovira integritet vlasti i koristi nove tehnologije za transparentnost i odgovornost. Ove aktivnosti doprinose uklanjanju rodni jazova u informacijama, pristupu i učešću te omogućava ženama i zagovornicama/cima rodni pitanja da imaju veći uticaj na način na koji se pružaju usluge vlasti, a službenici pozivaju na odgovornost.⁵¹

Ovo su jednako važne mjere za prevenciju i borbu protiv seksizma u lokalnim i regionalnim tijelima. Lokalna i regionalna tijela trebala bi objavljivati ključne dokumente i informacije, promovirati procese javnih konsultacija i podržavati praćenje i provedbu mjera transparentnosti oko pitanja povezanih sa seksizmom i seksualnim uznemiravanjem unutar institucija i oko političkog učešća žena. Standardi ponašanja mogu se dogovoriti i formalno uspostaviti kako bi se spriječilo pojavljivanje štetnih seksističkih incidenata unutar institucija. Može se organizirati i obuka u cilju široko rasprostranjenog razumijevanja i svijesti o novim standardima ponašanja.

Globalno – Partnerstvo za otvorenu vlast

Sedamdeset i šest zemalja (uključujući Bosnu i Hercegovinu) i više od sto lokalnih vlasti—koje predstavljaju više od dvije milijarde ljudi—zajedno sa hiljadama organizacija civilnog društva članice su Partnerstva za otvorenu vlast (OGP). U aprilu 2020. godine, OGP je pokrenuo novu fazu usmjerenu na lokalnu vlast, pod nazivom “OGP Local”⁵². Na svim nivoima vlasti OGP preporučuje sljedeće radnje za promociju rodne ravnopravnosti i zaustavljanje seksizma:

- Proaktivno pozivati i pozitivno ohrabrivati ženske organizacije, gender mreže i lidere da učestvuju u vladinim forumima sa višestrukim akterima;
- Raditi sa zagovarateljima/cama rodne ravnopravnosti na analizi vladinih akcionih planova kako biste utvrdili gdje ljudi različitih rodova imaju nesrazmjerne nivoe pristupa ili potencijalne koristi, a zatim upotrijebiti tu analizu za integriranje rodnih pitanja u specifične OGP obaveze;
- Razmotriti novu obavezu koja koristi otvorenu vladu za rješavanje određenog jaza u uslugama za žene i djevojke ili u političkim potrebama.

Mnogo više primjera preporuka otvorene vlasti za promociju rodne ravnopravnosti možete pronaći na zvaničnoj stranici Partnerstva za otvorenu vlast.

Kanada

Kanada izričito integrira rod u svoj akcioni plan otvorene vlasti. Kanada koristi svoju rodno zasnovanu analizu plus (GBA+) za procjenu plana otvorene vlasti kako bi ispitala kako bi različiti faktori identiteta koji se međusobno presijecaju mogli uticati na djelotvornost rada Kanade na otvorenoj vlasti. Na osnovu tog pregleda i povratnih informacija iz procesa koji uključuje višestruke aktere te feminističkog i inkluzivnog stručnog pregleda, Vlada Kanade izradila je svojih 10 obaveza Nacionalnog akcionog plana za period 2018-2020. i brojne druge resurse.⁵³

Korištenje regionalnih i nacionalnih mreža za rodnu ravnopravnost

Mreže rodne ravnopravnosti su moćan alat za žene u lokalnoj vlasti u kontekstu prikupljanja svježih ideja i perspektiva kako o prevazilaženju zajedničkih problema (kao što je seksizam), tako i o poboljšanju političkih rješenja za birače. Takve mreže pružaju forume za savjete i podršku u karijeri, grade samopouzdanje i pomažu osobama da steknu različite perspektive. Postoji mnogo primjera mreža za lokalno

izabrane žene širom svijeta, u rasponu od nacionalnih udruženja koja okupljaju žene na određenim nivoima vlasti (na primjer, nacionalne mreže žena gradonačelnica) do mreža koje obuhvataju globalne regije ili grupacije (na primjer, Forum gradonačelnica Jugoistočne Evrope,⁵⁴ Mreža žena Commonwealtha u lokalnim vlastima,⁵⁵ Federacija kanadskih općina⁵⁶ i Mreža za lokalno izabrane žene Afrike – REFELA, u svom francuskom akronimu).⁵⁷

PRIMJERI

MREŽE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Bosna i Hercegovina

Ženska mreža BiH je neformalna grupa organizacija civilnog društva i pojedinki koje zagovaraju i bave se ženskim ljudskim pravima i promocijom rodne ravnopravnosti, a koja promovira i borbu protiv diskriminacije, slobodu odlučivanja, ravnopravnost, nenasilje i antimilitarizam, te prihvata feminističke vrijednosti djelovanja – mir, solidarnost, povjerenje, zajedništvo, ravnopravnost i različitost.⁵⁸

Ženska mreža solidarnosti je resursna online platforma koja je kreirana u svrhu povećanja pristupa informacijama o djelovanju ženskih organizacija i feminističkih inicijativa u Bosni u Hercegovini, a u svrhu povećanja sinergiji i solidarnosti u borbi za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena. Ujedno, svrha platforme je povećanje pristupa informacijama šire javnosti u oblasti rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena.⁵⁹

Ženska romska mreža Uspjeh je nevladino, neprofitno, nezavisno, dobrovoljno, nestranačko udruženje koja okuplja lokalne ženske nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini. Ženska romska mreža djeluje u cijeloj Bosni i Hercegovini. Opći cilj i usmjerenje Ženske romske mreže je poboljšanje položaja romske nacionalne manjine sa naglaskom na Romkinje u Bosni i Hercegovini.⁶⁰

Sigurna mreža je nastala 2001. godine (kao neformalna mreža), a činile su je 32 nevladine organizacije i vladine institucije, koje se bave problemom nasilja na području cijele Bosne i Hercegovine.⁶¹

Integracija novih tehnologija

Iako se društveni mediji i druge nove tehnologije mogu koristiti za prenošenje i jačanje štetne seksističke poruke, oni su jednako moćni alati za edukaciju i podizanje svijesti. Webinar, online skupovi i sesije pitanja i odgovora mogu ženama u lokalnoj politici ponuditi priliku za razmjenu iskustava među kolegicama i kolegama, kao i za dopiranje do javnosti i podizanje svijesti o štetnim efektima seksizma na žene u politici. Podcasti su još jedan koristan alat. Podcasti se mogu koristiti za iznošenje detaljnijih informacija o izazovima i prilikama. Podcasti se također mogu koristiti za fokusiranje na ciljaniju publiku kao što su lokalne vijećnice ili žene koje to žele postići i političari.

Bosna i Hercegovina

„Javnaraspava.ba“⁶² je web platforma na kojoj imate priliku direktno učestvovati u procesima donošenja odluka u Bosni i Hercegovini, kao i priliku komunicirati s onima koji te odluke donose. Putem ove stranice svako može saznati više o procesu donošenja zakona u BiH i radu zakonodavnih tijela na državnom i entitetskom nivou; uključiti se u raspravu o prijedlozima zakona koji su u proceduri i komunicirati sa izabranim parlamentarima. Stvara direktnu vezu sa izabranim zvaničnicima. Među mnogim inicijativama, ova platforma je stvorila direktne veze sa parlamentarkama koje su imale nekoliko rodno specifičnih prijedloga, uključujući i zakonodavstvo o nasilju nad ženama.

Humanity in Action BiH, uz podršku German Marshall Fund i Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, organizirao je dvodnevnu podcast radionicu u sklopu projekta „Žene i moć – jačanje vidljivosti i percepcije žena u javnom prostoru“, koja se održala u Sarajevu 29. i 30. oktobra 2021. godine za 12 učesnica iz cijele Bosne i Hercegovine. Cilj projekta je da omogući novim generacijama liderica koje kreiraju medijske sadržaje i koriste multimedijske platforme za afirmaciju ravnopravnosti, sa posebnim fokusom na političko učešće žena, da steknu dodatno znanje i alate u kreiranju audio i video podcasta – sve popularnijeg formata u domaćem i regionalnom javnom prostoru.⁶³

Evropa

Online kanal za ljudska prava Vijeća Evrope sadrži niz korisnih informacija o tome kako stati na kraj seksizmu. Dostupan je na više jezika, a sadržani resursi uključuju informacije o razumijevanju seksizma, videozapise, statistike, primjere i preporuke. Također uključuje interaktivni kviz za testiranje znanja korisnika/ca i ličnih percepcija seksizma.⁶⁴

Globalno

Mnogi primjeri podcasta za promociju političkog učešća žena i smanjenje seksizma postoje u drugim dijelovima svijeta, na primjer, kanadski podcast „No Second Chances“⁶⁵ prati politički put 12 ministrica i pomaže slušateljima/cama da shvate kakvu je ulogu rod igrao u usponima i padovima njihovih karijera. „The 23%: Conversations with Women in Government“ je podcast u kojem se razgovara sa lidericama o tome što ih je motiviralo da se kandidiraju, lekcijama koje su na tom putu naučile i političkim bitkama s kojima se suočavaju.⁶⁶

U Bosni i Hercegovini se pravni okvir koji se odnosi na rodnu ravnopravnost temelji na Ustavu, koji podržava princip ravnopravnosti svih osoba pred zakonom i javnim institucijama. Izričito zabranjuje diskriminaciju po osnovu različitih faktora, a koji uključujući rasu, nacionalnost, etničku pripadnost, jezik, vjeru, rod, političko opredjeljenje, imovinsko stanje ili socijalno porijeklo. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH – pročišćeni tekst (Službeni glasnik BiH, br. 32/10) uređuje, promovira i štiti rodnu ravnopravnost, osiguravajući jednake mogućnosti i jednak tretman za sve osobe bez obzira na spol, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije. Zakon o zabrani diskriminacije (Službeni glasnik BiH, br. 59/09 i 66/16) uspostavlja okvir za osiguranje jednakih prava i mogućnosti za sve osobe u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije. Ovaj zakonski okvir predstavlja osnovni okvir za borbu protiv seksizma u lokalnoj vlasti.

Kodeksi ponašanja i etičke smjernice

Kodeksi ponašanja lokalnih vlasti uspostavljaju dosljedne standarde ponašanja za članove i članice lokalnih vijeća po pitanju ophođenja prema svojim izabranim kolegama/icama, osobljem i javnošću. Pisani kodeksi ponašanja pomažu da članovi i članice lokalnih vlasti dijele zajedničku osnovu za prihvatljivo ponašanje. Oni jačaju povjerenje javnosti u institucije i izabrane zvaničnike.

Kodeksi lokalnih vijeća obično sadrže dodatni skup pravila kao dopunu postojećem regionalnom ili nacionalnom zakonodavstvu ili politici. Neke globalne jurisdikcije (kao što je provincija Ontario, Kanada⁶⁷) zahtijevaju od lokalnih vlasti da utvrde kodekse ponašanja za lokalne izabrane zvaničnike i određene odbore. Također mogu naložiti da ti kodeksi uključuju određena specifična pitanja, kao što su seksizam i diskriminacija. Kodeksi ponašanja lokalnih vlasti također se mogu uvesti jer pitanja koja se odnose na odgovorno ponašanje pojedinih izabranih zvaničnika ne potpadaju pod mandate postojećih tijela odgovornih za nadzor rada vlade. Alternativno, mogu se usvojiti kao prva linija djelovanja u široj hijerarhiji nadzora nad radom vlade.

Kodeksi ponašanja trebaju sadržavati odredbe kojima se osigurava ravnopravno učešće žena i muškaraca time što propisuju vodeće principe i specifične prakse koje predstavljaju zabranjeno seksističko i diskriminatorno ponašanje. To bi trebalo uključivati seksualno uznemiravanje koje se ne kvalificira kao krivično djelo, zastrašivanje, maltretiranje (uključujući elektronsko maltretiranje i društveno maltretiranje), govor mržnje i ponašanje kojim se izražava nepoštovanje. Uključivanje ovih oblika ponašanja u kodekse ponašanja je nužno jer se time daje osnova za sankcioniranje počinitelja i jača svijest javnosti te višestranačko jedinstvo po pitanju ove teme.

Kodeksi ponašanja također mogu sadržavati pravila koja se primjenjuju nakon utvrđivanja nedoličnog ponašanja. Kodeksi mogu sadržavati pravila koja se odnose na provođenje mjera ili se mogu pozivati na druge važeće politike. U nekim

slučajevima, kodeksi ponašanja mogu biti dopunjeni podzakonskim aktima kojima se uspostavljaju pozicije službenika/ca za odgovornost na lokalnom nivou koji su zaduženi za rješavanje žalbi i provođenje mjera. Pritužbe na kršenje kodeksa ponašanja mogu podnijeti građani, osoblje i drugi članovi lokalnog vijeća. Kodeksi ponašanja mogu se odnositi i na formalne i na neformalne žalbe.

PRIMJERI

KODEKSI PONAŠANJA I ETIČKE SMJERNICE

Bosna i Hercegovina

Centralna izborna komisija je 2020. godine izdala publikaciju "Uloga društvenih medija u izbornom procesu – Smjernice za izborne aktore"⁶⁸

Parlamentarna skupština BiH također je usvojila Politiku nulte tolerancije prema djelima seksualnog uznemiravanja⁶⁹ koja uključuje obaveze i definicije neželjenog ponašanja po osnovu spola/roda, uključujući obaveze sprečavanja i istrage svih slučajeva seksualnog uznemiravanja.

U Etičkom kodeksu Parlamenta FBiH navedeno je da su izabrani zastupnici dužni svoju dužnost obavljati bez pristranosti, predrasuda, stereotipa i diskriminacije. Nabroja oblike diskriminacije, uključujući direktnu i indirektnu diskriminaciju, uznemiravanje bilo koje vrste na nedopuštenoj osnovi, seksualno uznemiravanje, mobing, segregaciju te nalaganje diskriminacije ili poticanje na diskriminaciju i viktimizaciju. Pored toga, Kodeks razrađuje šta sve podrazumijeva uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, uključujući konkretne primjere neetičkog ponašanja.⁷⁰

Kodeksom ponašanja izabranih zvaničnika Općine Novi Grad Sarajevo⁷¹ definirano je nekoliko temeljnih načela standardiziranog ponašanja koje građani očekuju od izabranih predstavnika u obnašanju dužnosti, čime se održava i jača povjerenje građana u institucije, u funkciji općeg interesa. Posebno uređuje temu seksualnog uznemiravanja i zabranu viktimizacije.

Evropa

Evropska povelja za ravnopravnost žena i muškaraca na lokalnom nivou⁷² utvrđuje formalnu obavezu lokalnih i regionalnih vlasti da koriste svoje ovlasti i partnerstva za postizanje veće ravnopravnosti. Kako bi pomoglo u provedbi ovih obaveza, svako tijelo potpisnik obavezuje se izraditi akcioni plan za ravnopravnost, kojim se utvrđuju prioriteti, aktivnosti i resursi te se obavezuje saradivati sa svim institucijama i organizacijama na svojoj teritoriji u cilju promocije postizanja stvarne ravnopravnosti u praksi. Potpis na Povelju u 2023. godini predale su četiri lokalne zajednice u BiH i to Gradiška, Mostar, Sarajevo i Srbač.

Kanada

Pokrajinske vlade pružaju različite resurse kao pomoć lokalnim vlastima u izradi njihovih kodeksa ponašanja. Tu su ubrojani dokumenti sa obrascima i relevantni vodiči, izvještaji o najboljim praksama širom pokrajine ili u drugim pokrajinama i linkovi na druge korisne materijale.

Model kodeksa ponašanja: https://www.gov.nl.ca/mpa/files/Municipal_Official_Code_of_Conduct_Template-2.docx

Resursi lokalnih vlasti za etiku i inkluziju: <https://bit.ly/2FrU3e1><https://fcm.ca/en/resources/wilg/women-in-local-government-resource-library>

Gruzija

Vlada Gruzije je 2017. godine odobrila Opća pravila etike i ponašanja u javnoj ustanovi, prema kojima svaki javni službenik izbjegava bilo kakav oblik diskriminacije i suzdržava se od korištenja govora mržnje u javnosti i/ili iznošenja diskriminirajućih komentara. Nadalje, pravila predviđaju zabranu seksualnog uznemiravanja i osiguranje ravnopravnosti, kroz stvaranje jednakih mogućnosti i suzdržavanje od stereotipa.⁷³ Jedna od platformi gdje se može prijaviti kršenje etičkih normi je portal Mkhileba.gov.ge koji vodi Ured za državnu službu Gruzije. Niz gruzijskih općina, kao što su Baghdati i Vani, usvojile su kodekse ponašanja za državne službenike koji sadrže gore navedena pravila, uključujući ravnopravnost i nediskriminaciju te zabranu seksualnog uznemiravanja.⁷⁴

Srbija

Republička izborna komisija donijela je Kodeks ponašanja političkih subjekata u izbornoj kampanji. Kodeks sadrži odredbe koje promoviraju rodnu ravnopravnost i zabranjuju seksistički jezik i ponašanje. Potiče političke stranke i kandidate da poštuju principe rodne ravnopravnosti i izbjegavaju diskriminaciju ili uvredljiv jezik na temelju roda tokom izbornih kampanja.⁷⁵

Službenici/ce za odgovornost i Odbori za etičke standarde

Provedbu kodeksa ponašanja mogu nadzirati službenici/ce za odgovornost ili odbori za etičke standarde. Oni moraju osigurati da su svi dijelovi kodeksa ponašanja jednako zaštićeni, što može zahtijevati dodatnu obuku o odredbama koje se odnose na rod u slučajevima kada su one tek uvedene.

Globalno, postoje različite vrste uloga službenika/ca za odgovornost koji provode odredbe o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou. Obično se uspostavljaju prema Alokalnim podzakonskim aktima i mogu uključivati:⁷⁶

- *općinsku ombudsosobu*. Funkcija općinske ombudsosobe je da na nezavisan način istražuje donesene odluke i preporuke te akte općinske uprave, mjesnih odbora i pojedinih općinskih društava. Općinska ombudsosoba je tijelo koje je odvojeno od centralne ili regionalne ombudsosobe, a koje također mogu imati ulogu u odnosu na lokalnu upravu;
- *istražitelj/istražiteljica zatvorenih sastanaka*. Lokalna vlast (općina ili druga) može imenovati nezavisnog istražitelja/icu da istraži žalbe koje se odnose na zatvorene sastanke (tj. sastanke na koje javnost nije pozvana da prisustvuje). U slučaju da lokalna vlast ne imenuje istražitelja/icu, očekuje se da tu ulogu obavlja ombudsosoba na sljedećem nivou vlasti;
- *povjerenik/povjerenica za integritet*. Povjerenik/ca za integritet odgovaraju lokalnim vijećima. Njihova uloga je da nezavisno primjenjuju kodeks ponašanja i povezane postupke, pravila i politike kojima se regulira etičko ponašanje članova i članica lokalne vlasti. Mogu izdavati periodične izvještaje ili istraživati određene prigovore. Ako se u istrazi po etičkom prigovoru utvrdi kršenje kodeksa ponašanja, lokalno vijeće može nametati kaznu po vlastitom nahođenju.

Za razliku od pojedinačne pozicije za nadgledanje etike, mnoge zemlje uspostavljaju panele ili odbore za standarde lokalne vlasti kako bi provodili pravdu i relativno brzo rješavali žalbe te kako bi sektoru lokalne vlasti pružili smjernice i mjerila o prihvatljivim standardima ponašanja.⁷⁷ Prema ovom modelu, lokalna vijeća povremeno (godišnje ili drugačije) biraju nezavisni odbor za standarde koji odražava političku zastupljenost kao i lokalnu različitost (spol, rasu, religiju, itd.). Odbori za standarde imaju ovlasti da donose obavezujuće odluke u rješavanju navoda o nedoličnom ponašanju i rješavaju žalbe protiv članova vijeća koji su navodno prekršili jednu ili više odredbi kodeksa ponašanja. Da bi bili djelotvorni, moraju uspostaviti jasne procedure za podnošenje žalbi, kako za unutrašnje tako i za vanjske aktere. Odbori za standarde mogu imati ovlasti da izriču sankcije i privremeno ili trajno suspendiraju članove vijeća koji su proglašeni krivim za seksualno uznemiravanje koje se ne kvalificira kao krivično djelo i druga zabranjena ponašanja. Žalbe lokalnim odborima za standarde mogu se uputiti višim tijelima, kao što je ombudsmen.

PRIMJERI

SLUŽBENICI ZA ODGOVORNOST I ETIČKI ODBORI

Bosna i Hercegovina

ARS MLjPI BiH, GC FBiH i GC RS prate i ispituju povrede odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova BiH učinjene radnjom, djelovanjem ili nepostupanjem organa ili pravne osobe i poduzimaju aktivnosti na njihovom otklanjanju. To uključuje mogućnost traženja zaštite u slučajevima seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja kao oblika diskriminacije. Jedininstvenim pravilima primanja i obrađivanje

zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova BiH uređuje se postupak primanja i obrade zahtjeva za ispitivanje povreda.⁷⁸

Komisije za ravnopravnost spolova uspostavljene su u gotovo svim jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini. Komisije/odbori se prvenstveno bave praćenjem provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH i Gender akcionog plana BiH na lokalnom nivou, kao i integracijom međunarodnih standarda u oblasti rodne ravnopravnosti.⁷⁹

Institucija ombudsmena Bosne i Hercegovine ima posebnu ulogu u zaštiti od seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja kao oblika diskriminacije. Zakonom o zabrani diskriminacije (Službeni glasnik BiH, br. 59/09 i 66/16) utvrđene su ove nadležnosti, kao i osnova za uspostavu posebnog odjela u okviru Institucije, koji isključivo razmatra slučajeve diskriminacije pravnih ili fizičkih lica u bilo kojoj oblasti života. Institucija je izdala Smjernice kako bi upoznala javnost s ovim postupkom i pojednostavila njegov proces.⁸⁰

Austrija

Savjetodavni odbor za borbu protiv seksizma uspostavljen je 2011. godine pri Austrijskom vijeću za oglašavanje koji okuplja kvalificirane stručnjakinje i stručnjake za rodna pitanja sa ciljem suprotstavljanja rodno diskriminirajućem oglašavanju i podizanja svijest oglašivačke industriji u smjeru nediskriminatorskog prikazivanje spolova.

Od 278 prigovora primljenih u 2012. godini, više od polovine se odnosilo na "rodno diskriminirajuće oglašavanje" (53,41%). Savjetodavni odbor za borbu protiv seksizma pregledao je te prigovore i dao svoje mišljenje Vijeću. U 13 slučajeva (7,39%) Vijeće je tražilo hitan prekid kampanje. Slični modeli mogu se primijeniti za lokalnu vlast.

Kanada

Povjerenik za integritet za grad Vaughn, Ontario, podnio je izvještaj o istrazi po žalbi na Kodeks ponašanja gradskom vijeću nakon prijema žalbe sa navodima o seksualnom napadu, uznemiravanju i odmazdi koje su vršili zamjenik gradonačelnika i vijećnik 2017. godine. Pozivajući se na odredbe općinskog Kodeksa ponašanja koji štiti od seksualnog uznemiravanja, u izvještaju je dokumentirana istraga i preporučene su sankcije (ukor i suspenzija plate na 90 dana), korektivne radnje (izvinjenje žaliteljici i gradu), te suspenzija ili oduzimanje određenih proceduralnih ovlasti. U konačnici su zamjenik gradonačelnika i vijećnik podnijeli ostavke.⁸¹

Uloga asocijacija lokalnih i regionalnih vlasti u odgovoru

Asocijacije lokalnih i regionalnih vlasti prenose i promovišu potrebe lokalnih vlasti na nacionalnom ili regionalnom nivou. Ove asocijacije mogu igrati važnu ulogu u odgovoru na seksizam i uznemiravanje u lokalnoj vlasti na nekoliko načina. Mogu prikupljati odgovarajuće podatke, pratiti napredak, podizati svijest, zagovarati poboljšanja, educirati lokalna vijeća i općinske zaposlenike o rješenjima na nivou vijeća i postavljati standarde za svoje članove i članice. Asocijacijama lokalnih i regionalnih vlasti može biti potrebna direktna podrška za izgradnju kapaciteta kako bi se postigli neki od ovih ciljeva.

PRIMJERI

JAČANJE ODGOVORA ASOCIJACIJA I LOKALNIH VLASTI NA SEKSIZAM

Bosna i Hercegovina

U okviru Saveza općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine i Saveza opština i gradova Republike Srpske uspostavljena je neformalna mreža za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou. Neformalna mreža nastala je u sklopu Projekta "Jačanje uloge saveza općina i gradova u Bosni i Hercegovini" u saradnji sa Švedskim udruženjem lokalnih vlasti i regija (SALAR). Postoji namjenska web stranica/platforma⁸² kojoj je cilj razmjena materijala i promocija dobrih praksi:

Forum žena za razvoj (WF4D)⁸³ je samostalna i samoodrživa platforma (virtualna i stvarna) za liderke u BiH koja treba biti mehanizam za pružanje uzajamne podrške umrežavanju, učenju i pozitivnoj razmjeni iskustava i mišljenja između postojećih liderki i žena koje to žele postati u BiH. Cilj ove platforme je omogućiti liderkama i osnažiti ih da poduzmu efikasne i konkretne mjere ka pozitivnoj transformaciji svojih zajednica, od lokalnog nivoa do nivoa entiteta, države, regije i viših nivoa. Liderke, iz svih sfera života i profesija, s različitim iskustvima, znanjem i vještinama, smatraju se bitnim i ključnim akterkama pozitivne društvene transformacije ka postizanju ciljeva održivog razvoja, veće rodne ravnopravnosti i boljeg kvaliteta života građana BiH.

Australija

Organizacija Rukovodioci lokalne samouprave u Australiji, Queensland (LGMA Queensland, osnovana 1957.) podržava zagovaranje lokalne vlasti, saradničko učenje i profesionalni razvoj. LGMA nudi detaljan Okvir za djelovanje u cilju promocije rodne ravnoteže u višem rukovodstvu u lokalnoj vlasti.⁸⁴ Okvir je interni dokument sa smjernicama koji predstavlja viziju, strateške prioritete i mehanizme za pomoć u integraciji rodne svijesti kroz organizacijske kulture i upravljanje lokalne vlasti, kao i unutar samog LGMA-a. Uključuje smjernice o provedbi, praćenju, izvještavanju i pregledu.

Odgovori putem Državnog ureda ombudsmena

Institucija ombudsmena za ljudska prava je nezavisna institucija koja se bavi zaštitom prava fizičkih i pravnih osoba, u skladu sa Ustavom BiH i međunarodnim ugovorima koji se navedeni u prilogu Ustava. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH razmatra predmete koji se odnose na povredu ljudskih prava počinjenu od strane bilo kojeg organa Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Distrikta Brčko. Predmeti se formiraju na osnovu pojedinačnih žalbi pravnih ili fizičkih lica ili *ex officio*.

Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH može se obratiti svako fizičko i pravno lice koje ima legitiman interes, bez obzira na državljanstvo, rasu, spol, vjersku i nacionalnu pripadnost. Žalba upućena Instituciji neće prouzročiti nikakve krivične, disciplinske ili bilo kakve druge sankcije po njenog podnosioca. Žalba se izjavljuje pismeno, putem pošte, fax-a, e-mail-a ili ličnim dostavljanjem. U žalbi treba iznijeti kraći opis događaja, činjenica ili odluka koji su doveli do podnošenja žalbe. Žalba mora biti potpisana od osobe koja žalbu izjavljuje, ili ovlaštenog opunomoćenika. Uz žalbu je poželjno priložiti fotokopije dokumentacije koja je relevantna, ukoliko ista postoji. Institucija može odbiti da razmatra anonimne žalbe za koje smatra da su zlonamjerne, neosnovane, u kojima nema žalbe, koje nanose štetu trećim licima ili koje su Instituciji predočena izvan roka od 12 mjeseci nakon pojave događaja, činjenica ili odluka na koje se lice žali. Ukoliko utvrdi povredu prava, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH izdaje preporuke nadležnim organima da poduzmu mjere kako bi se ispravile povrede ljudskih prava ili slabo funkcioniranje uprave. Također, Institucija savjetuje građane kako da iskoriste najpogodnija pravna sredstva ili ih upućuje na odgovarajuće institucije.⁸⁵

PRIMJERI

AKCIJE ZA ZAUSTAVLJANJE SEKSIZMA I SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA

Bosna i Hercegovina

ARS MLJPI BiH angažirala se u više aktivnosti na zaustavljanju seksizma i seksualnog uznemiravanja u politici. U 2014. godini, zajedno sa nizom aktera, pripremila je Izjavu o opredijeljenosti za ostvarivanje ravnopravnosti spolova za političke stranke⁸⁶ sa 11 obaveza koje su političke stranke trebale preuzeti. Ukupno osam većih političkih stranaka potpisalo je Izjavu i obavezalo se da će, između ostalih intervencija, "osuđivati seksističke komentare, govor mržnje ili bilo koji drugi oblik diskriminacije od strane članova i članica političkih stranaka" i "pokazati svoju predanost načelu nediskriminacije".

ARS MLJPI BiH je dodatno izdala Preporuku u vezi rodnih stereotipa, mizoginog i seksističkog govora⁸⁷ koja se zasniva na Preporuci CM/Rec (2019) o sprečavanju i borbi protiv seksizma.

Pored ovih napora, GC FBiH i GC RS redovno rade na promociji nepristrane komunikacije bez seksizma. Oba centra su saradivali sa nizom aktera kako bi usvojili mjere za borbu protiv seksizma i seksualnog uznemiravanja.

Ukrajina

U 2019. godini, prije početka ratnih dejstava 2021. godine, Ombudsosoba je razmotrila 385 žalbi građanki i građana koji su prijavili više od 420 slučajeva diskriminacije (uključujući 44 slučaja rodno zasnovane diskriminacije) i pokrenula 61 pravni postupak. Ombudsosoba je razmatrala prijave slučajeva rodno zasnovane diskriminacije i dokumentirala više slučajeva javnog seksističkog vrijeđanja političarki koje su vršili političari, povrede njihovog ljudskog dostojanstva i nepovjerenja u njihov profesionalizam.⁸⁸

Hrvatska

Hrvatska ima posebnu Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova koja samostalno nadzire provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa o ravnopravnosti spolova te najmanje jednom godišnje izvještava Hrvatski sabor. Ured je osnovan 2003. godine, a Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova obrađuje između 400-500 predmeta svake godine, što uključuje i niz parnica.⁸⁹ Jedna od inicijativa ovog ureda bila je i saradnja sa Hrvatskom radiotelevizijom (HRT). Centar za edukaciju HRT-a, u saradnji s Uredom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, uveo je programe edukacije urednika i novinara o uklanjanju stereotipa i sadržaja koji u medijima prikazuju muškarce i žene na seksistički, uvredljiv ili ponižavajući način.

Sankcije, izvršenje i pravni lijekovi

Ustavi BiH, RS i FBiH ne reguliraju posebno rodno zasnovano nasilje, ali navode UN Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena među međunarodne dokumente koji se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

Seksualno uznemiravanje je zabranjeno zakonima u Bosni i Hercegovini, a za radnje koje predstavljaju seksualno uznemiravanje mogu se krivično i građanski procesuirati. Krivična odgovornost trenutno je propisana Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i Krivičnim zakonikom RS, dok je građanskopravna odgovornost propisana Zakonom o zabrani diskriminacije i u nekoliko drugih zakona, posebno onim koji uređuju radne odnose.

Prvi zakon koji je definirao seksualno uznemiravanje bio je Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH – prečišćeni tekst (Službeni glasnik BiH, broj 16/03). Definicije uznemiravanja obuhvaćene su izmjenama i dopunama iz 2009. godine kada je jasno navedeno da je seksualno uznemiravanje oblik rodno zasnovane diskriminacije. Zakon, pored sudske zaštite iz člana 23, predviđa i krivičnu odgovornost i to kaznu zatvora od 6 mjeseci do 5 godina (član 23, stavovi 1 i 2 i član 29).

Krivični zakoni RS i FBiH propisuju nekoliko oblika nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Krivični zakonik Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj 64/17) propisuje seksualno uznemiravanje kao krivično djelo, dok Krivični zakon u FBiH još uvijek nije izmijenjen i dopunjen kako bi uključio ovo krivično djelo. Usprkos značajnim naporima, Grupa stručnih osoba Vijeća Evrope za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) ipak je utvrdila da je potrebno izmijeniti krivične zakone kako bi bili usklađeni s Istanbulsom konvencijom.⁹⁰

Zakon o zabrani diskriminacije u BiH također pruža okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti za sve osobe u zemlji i uređuje sustav zaštite od diskriminacije, između ostalog, i rodno zasnovane. Proces izmjena i dopuna ovog zakona radi usklađivanja sa relevantnim direktivama EU doveo je do toga da Zakon štiti građane BiH od diskriminacije u svim područjima života. To uključuje rad i zapošljavanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pravosuđe i upravu, stanovanje, javno informiranje, obrazovanje, sport, kulturu, nauku i ekonomiju. Nadalje, ovaj Zakon zabranjuje seksualni i svaki drugi oblik uznemiravanja, mobing, segregaciju i poticanja na diskriminaciju.

Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici doneseni su u RS-u, u FBiH i Distriktu Brčko kao posebni zakoni koji se isključivo i sveobuhvatno bave zaštitom žrtava ovog krivičnog djela. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je u RS-u usvojen 2012. godine, sa posljednjim izmjenama i dopunama iz 2019. godine. FBiH je usvojila Zakon o zaštiti od nasilja u porodici 2013. godine. Konačno, 2018. godine usvojen je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Distriktu Brčko. Relevantni segmenti ovog izvještaja će detaljnije predstaviti navedene zakone.

PRIMJERI

TRANSPARENTNE PROCEDURE ZA PROVEDBU KODEKSA PONAŠANJA

Bosna i Hercegovina

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u oktobru 2019. godine, na prijedlog ARS MLjPI BiH, donijelo "Vodič za poduzimanje efikasnih mjera za sprečavanje uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama Bosne i Hercegovine".⁹¹ Na osnovu ovog Vodiča, gotovo sva ministarstva i institucije na državnom nivou morale su poduzeti efikasne mjere za sprečavanje rodno zasnovanog uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama BiH, te donijeti i objaviti odluku o politici nulte tolerancije prema djelima seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja. Nadalje, institucije moraju imenovati savjetnike/savjetnice za prevenciju rodno zasnovanog uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Agencija kontinuirano provodi edukaciju svih imenovanih savjetnika.

U decembru 2022. godine, na prijedlog GC FBiH, Vlada FBiH donijela je Odluku o politici nulte tolerancije prema djelima seksualnog i uznemiravanja na osnovu spola u federalnim organima uprave, federalnim upravnim organizacijama, službama i drugim tijelima čiji je osnivač Vlada FBiH. Na ovaj način je istaknuto opredjeljenje za

politiku nulte tolerancije prema djelima seksualnog i/ili uznemiravanja na osnovu spola u svim federalnim organima uprave. Zaposlenici u federalnim organima uprave su dužni zadržati najviši nivo profesionalnosti i integriteta u svom radu, te uzdržavati se od radnji koje mogu predstavljati ovu vrstu uznemiravanja, u vezi sa radom ili u odnosu na treća lica.

Vlada Kantona Sarajevo je 2021. godine usvojila Protokol⁹² o postupanju u slučaju seksualnog i spolno zasnovanog uznemiravanja, kao oblika nasilja u organima uprave, javnim preduzećima, javnim ustanovama i pravnim licima čiji je osnivač Kanton Sarajevo. Protokol definiše interni postupak za rješavanje neželjenog ponašanja, uključujući seksualno i rodno zasnovano uznemiravanje. Definiše obaveznu imenovanu savjetnika čija je dužnost pružiti žrtvi odgovarajuću pomoć i savjetovanje. Protokol također sadrži smjernice o tome što učiniti ako smatrate da ste izloženi seksualnom i rodno zasnovanom uznemiravanju te također uključuje važne kontakte za službeno prijavljivanje neželjenog ponašanja. Protokol je dostavljen svim institucijama i dostupan je na web stranici Vlade Kantona Sarajevo.

Kanada

Transparentni i pristupačni žalbeni postupci podržavaju djelotvornu provedbu kodeksa ponašanja. Grad Barrie uspostavio je jasne postupke za podnošenje žalbi u vezi sa kršenjem kodeksa ponašanja i objavio ih na svojoj web stranici, kako slijedi:

Neformalne žalbe

Svaka osoba koja je utvrdila ili svjedočila ponašanju ili djelovanju člana/članice za koje se čini da je u suprotnosti s Kodeksom može se postupiti na sljedeći način:

- Ukazati članu/članici da je to ponašanje ili djelovanje u suprotnosti sa Kodeksom;
- Potaknuti člana/članicu da prestane sa zabranjenim ponašanjem ili djelovanjem;
- Ako je primjenjivo, potvrditi članu/članici svoje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo njegovim ili njenim odgovorom na datu zabrinutost;
- Voditi pisani zapis o incidentima uključujući datume, vrijeme, lokacije, druge prisutne osobe i sve druge relevantne informacije, kao i korake poduzete na rješavanje problema;
- Ako osoba nije zadovoljna reakcijom na neformalni proces, može podnijeti formalnu žalbu povjereniku za integritet.

Formalne žalbe

Svaka osoba koja je utvrdila ili svjedočila ponašanju ili djelovanju člana/članice za koje se čini da je u suprotnosti s Kodeksom može postupiti na sljedeći način kroz formalni proces podnošenja žalbe:

- Sve formalne žalbe moraju se podnijeti putem gradskog obrasca za žalbe/izjave pod zakletvom.
- Žalba mora sadržavati objašnjenje zašto bi dati slučaj mogao biti u suprotnosti sa

Kodeksom, a svi dokazi koji potkrepljuju tvrdnju moraju biti uključeni u obrazac za žalbe/izjavu pod zakletvom. Žalbe moraju sadržavati podatke o svjedocima, kao i konkretne pojedinosti slučaja i trebaju se podnijeti Povjereniku za integritet.

Povjerenik za integritet⁹³ utvrđuje da li se radi o žalbi u vezi sa nepoštivanjem Kodeksa i/ili kršenju drugih kodeksa, što uključuje i krivična djela ili kršenja zakona o zabrani diskriminacije ili uznemiravanja.

Osiguravanje adekvatnih resursa

Kako bi ponudile djelotvorne pravne lijekove, a i unaprijedile druge mjere predložene u ovom vodiču, lokalne vlasti trebaju osigurati odgovarajuće finansiranje. Snažni institucionalni odgovori na seksizam unutar lokalnih vlasti zahtijevaju namjenska sredstva i ljudske resurse. Na primjer, zapošljavanje odgovornih osoba, obuka i podizanje svijesti, procesi razvoja i usvajanja kodeksa ponašanja te istrage i izvještavanje ne mogu se adekvatno provoditi ako im se ne dodijele dovoljni i konzistentni resursi.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH, organi vlasti na državnom i entitet-skom nivou, kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave dužni su poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mjere radi provođenja odredbi propisanih ovim Zakonom i Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine, uključujući provođenje aktivnosti i mjera Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine kroz redovne programe rada uz osiguranje budžetskih sredstava (član 24).

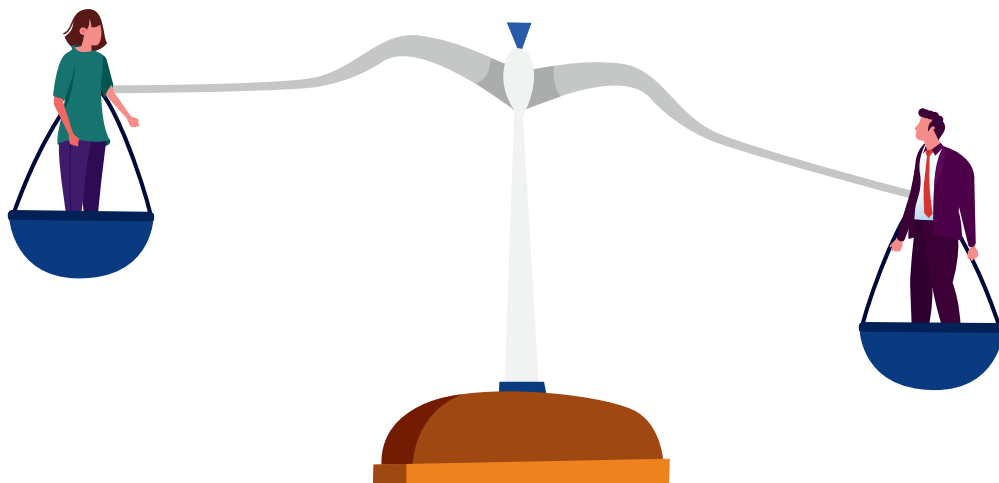
Trenutno su budžetska izdvajanja za institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini na niskom nivou. Prema službenim izvještajima, procenat budžeta na nivou BiH koji se godišnje ulaže u promociju rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena je 0,05%. Ovaj udio se odnosi za aktivnosti Agencije za ravnopravnost spolova BiH i odnosi se između ostalog i na grantove nevladinim organizacijama u oblasti rodne ravnopravnosti. Slična situacija je i na nivou entiteta, pa se tako za rad gender centara u FBiH procjenjuje da se oko 0,05% ukupnog budžeta FBiH izdvaja za promociju rodne ravnopravnosti, dok je u RS-u taj procenat oko 0,04%.

Vlade u Bosni i Hercegovini su 2009. godine počele raditi na uvođenju rodno osjetljivog budžeta (GRB) u zakonodavni okvir Bosne i Hercegovine.

Od 2012. godine, Informacijski sistem upravljanja budžetom (BMIS) nadograđen je kako bi uključio poseban GRB modul i obavezni zahtjev za uključivanje specifičnih rodni pokazatelja u sve programe resornih ministarstava prije njihovog podnošenja ministarstvima finansija. Kontinuirani naponi također su rezultirali potpunom ugradnjom GRB-a u zakonodavni okvir. Vlada FBiH je 2020. godine usvojila detaljnu izjavu o razvoju GRB-a koja je uvrštena u Dokument okvirnog budžeta FBiH (2021-2023).

Velika prepreka rodno osjetljivom budžetu i dalje je činjenica da se budžeti na svim nivoima vlasti još uvijek pripremaju i donose linijski, a budžetski zahtjevi uključuju i programske formate. To sprečava izračun stvarnih troškova inicijativa za rodnu ravnopravnost, uključujući i izvještaj o rodno osjetljivom budžetu.

Promocija rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti kroz konkretne mjere

Specifične strategije za borbu protiv seksizma u lokalnim vlastima koje su predložene u prethodnom tekstu uspjeh će samo ako budu popraćene naporima da se rješavaju temeljni uzroci seksizma promocijom veće rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti. Ovaj posljednji odjeljak sadrži kratak pregled određenih ključnih mjera za promociju rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti.

Donošenje Privremenih posebnih mjera za lokalnu vlast

Privremene posebne mjere su “usmjerene na ubrzanje poboljšanja položaja žena kako bi se postigla suštinska ravnopravnost s muškarcima, te kako bi se izvršile strukturne, društvene i kulturne promjene potrebne za ispravljanje prošlih i sadašnjih oblika i efekata diskriminacije žena, kao i da im se pruži nadoknada za nejednakosti i pretrpljenu štetu.”⁹⁴

Rodne kvote (najpoznatiji oblik TSM-a) pokazale su se djelotvornim za povećanje zastupljenosti žena u izabranim tijelima širom svijeta. Rodne kvote mogu biti zakonske ili dobrovoljne. Postoje dva oblika zakonom propisanih kvota: kandidatske kvote i rezervirana mjesta. Kao što naziv implicira, kandidatske kvote garantiraju ravnopravniju rodnu ravnotežu među kandidatima, ali ne osiguravaju postizanje cilja. Kvote rezerviranih mjesta izdvajaju određeni dio mjesta za podzastupljeni spol, čime se garantira minimalni nivo zastupljenosti.

Izborni zakon BiH sadrži kvotu za manje zastupljeni spol. Član 4.19 propisuje obaveznu kvotu, procenat od 40% kao minimalnu zastupljenost za jedan spol i utvrđuje obavezno pravilo

rangiranja. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine ovlaštena je da odbije kandidat-sku listu koja nije sastavljena prema ovom pravilu. Član 4.19 glasi:

“Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškoga i ženskoga spola. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidacijske liste na sljedeći načina: najmanje jedan (1) kandidat manje zastupljenoga spola među prvih dva (2) kandidata, dva (2) kandidata manje zastupljenoga spola među prvih pet (5) kandidata i tri (3) kandidata manje zastupljenoga spola među prvih osam (8) kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenoga spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom s tri (3), zaokruženim na prvi niži cijeli broj.”

Ova kvota je pozitivno uticala na učešće žena u zakonodavnim tijelima. Prije uvođenja kvote, učešće žena u državnom i entitetskim parlamentima je bilo izuzetno nisko (ispod 5%). Na općim izborima 1996. godine po jedna žena je izabrana u Parlamentarnu skupštinu BiH i Narodnu skupštinu RS a dvije žene u Parlament FBiH Nakon uvođenja kvote za opće izbore 1998. godine, došlo je do značajnog povećanja učešća žena na preko 30% u PSBiH, 14,95% u PFBiH i 22,9% u NSRS. Međutim, gledajući podatke od 1998. nadalje, zastupljenost žena ostala je između 7,1% i 26%, što znači da su drugi faktori pored kvote uticali na učešće žena u politici. Niz studija potvrđuje ovaj nalaz⁹⁵ jer međudjelovanje s drugim elementima izbornog sistema, kao što su način glasanja (otvorene liste), veličina izborne jedinice i broj političkih subjekata smanjuje uticaj rodne kvote. U tom smislu, ne može se očekivati da će, u okvirima trenutnog izbornog sistema, kvota rezultirati značajnijim pristupom žena parlamentu u budućnosti. Iz tog razloga, glasovi žena će se čuti samo ako se poduzmu mjere za smanjenje uticaja drugih faktora koji oblikuju trenutno stanje učešća žena na izborima.

Pored kvote u Izbornom zakonu BiH, Zakon o finansiranju političkih stranaka BiH sadrži afirmativnu mjeru koja propisuje da se, pri raspodjeli sredstava, 10% od ukupnog iznosa raspoređuje parlamentarnim grupama srazmjerno broju zastupničkih mjesta koja pripadaju manje zastupljenom spolu. Ova odredba je sadržana u zakonima o izvršenju budžeta koji reguliraju finansiranje političkih stranaka zastupljenih u parlamentima entiteta i Distrikta Brčko.

Druge strukturne reforme i politike

Uz izmjene izbornih zakona i sistema, mnoge inicijative se mogu poduzeti na lokalnom nivou kako bi se poboljšala rodna ravnopravnost, a time i borba protiv seksizma. To uključuje mjere koje direktno poduzimaju lokalne vlasti, kao i mjere nacionalnih ili regionalnih tijela za upravljanje lokalnim vlastima. Ukratko:

Uvesti ograničenja mandata

Ograničenja mandata za vijećnike dovode do fluktuacije i otvaraju nove prostore da se i žene kandidiraju. Prijedlozi za ograničenje mandata mogu se implementirati sa značajnim vremenskim rokom, kako bi se trenutnim članovima omogućilo da postignu ciljeve svoje politike.

Promovirati rodno ravnopravna radna okruženja za lokalne vijećnike/ vijećnice

To može uključivati uvođenje programa roditeljskog dopusta, osiguravanje brige o djeci ili pokrivanje troškova brige o djeci za lokalne vijećnice i vijećnike, mogućnost prisustvovanja sastancima na daljinu, unapređenje korištenja tehnologije na radnom mjestu i usklađivanje vremena sastanaka (izbjegavanje večernjih sastanaka, sastanaka i događaja vikendom) kako bi se članicama i članovima omogućilo da obavljaju dužnosti brige o porodici.

Usvojiti politike o rodnoj ravnopravnosti na rukovodećim pozicijama

Lokalna vijeća mogu usvojiti politike za promociju rodne ravnopravnosti kroz aktivnosti vijeća, što uključuje i osiguravanje ravnoteže u svim odborima i jednaku zastupljenost na rukovodećim pozicijama.

Proaktivno zapošljavanje

Lokalne vlasti bi trebale javno promovirati rodno uravnoteženo zapošljavanje prije izbornih perioda, kako bi potaknule jednaku zastupljenost. To može uključivati ciljane sastanke za podizanje svijesti i informiranje.

Kontakt tačka za rodna pitanja

Uspostava kontakt tačke za rodna pitanja ili odbora za različitost unutar lokalne vlasti može biti dobar mehanizam za unapređenje praćenja i nove inicijative.

U Bosni i Hercegovini su uloženi značajni naponi da se uspostavi mreža kontakta tačaka za rodna pitanja. Međutim, njihov kapacitet i budžetska izdvajanja su niski, a njihove uloge nisu sistematski definirane.

Obuke

Redovne aktivnosti obuke za lokalne vijećnike i vijećnice, online i uživo, mogu pomoći u poboljšanju sposobnosti prepoznavanja i borbe protiv seksizma, kao i boljoj opremljenosti za razvoj osjetljive lokalne politike koja unapređuje ravnopravnost u zajednici, kao i u instituciji.

Koristiti rodno inkluzivan jezik u javnim dokumentima i izjavama (usmenim i pismenim)

Evropska unija definira rodno inkluzivan jezik kao "generički pojam koji pokriva upotrebu neseksističkog jezika, inkluzivnog jezika ili rodno pravednog jezika. Svrha rodno neutralnog jezika je izbjegavanje odabira riječi koje se mogu protumačiti kao pristrasne, diskriminirajuće ili ponižavajuće zbog toga što impliciraju da je jedan spol ili društveni rod norma. Korištenje rodno pravednog i inkluzivnog jezika također pomaže u smanjenju rodnih stereotipa, promovira društvene promjene i doprinosi postizanju rodne ravnopravnosti".⁹⁶

Na inicijativu zastupnice Ismete Dervoz (PSBiH) pokrenutu 2013. godine, u poslovniku Predstavničkog doma i Doma naroda PSBiH uvršten je rodno osjetljiv jezik, kao i u metodologiju za izradu propisa u institucijama BiH. Nakon ove inicijative, PSBiH usvojila je jedinstvena pravila u oba doma. Pored toga, izrađeno je i uputstvo o korištenju rodno osjetljivog jezika za PSBiH i Sekretarijat, sa primjerima i tabelama funkcija, zanimanja i zvanja, kao i priručnik za korištenje rodno osjetljivog jezika u PSBiH.⁹⁷

Za dodatne primjere, pogledajte:

Gender in Local Government: A Sourcebook for Trainers (United Nations Human Settlements Programme, 2008)⁹⁸

*Manual for Gender Equality at The Local Level*⁹⁹ (OSCE 2015).

*Federation of Canadian Municipalities. Resource page for Women in Local Government*¹⁰⁰

P. Sheilds and M. Elias, *Handbook on Gender and Public Administration*, Elgar Handbooks in Public Administration and Management, February 2022¹⁰¹

National Democratic Institute (2023), *Local Government Gender Assessment and Action Planning Implementation Guide (LGGAAP)*¹⁰²

Zaključak

Ukidanje seksizma u lokalnoj vlasti zahtijeva zajednički napor lokalnih izabranih predstavnika i predstavnica u partnerstvu sa civilnim društvom, organima za provođenje zakona te regionalnim i nacionalnim vlastima. Polazeći od pouzdanih podataka, jasnih ciljeva i zajedničkog razumijevanja opsega i prirode problema, lokalne vlasti mogu usvojiti niz strategija za rješavanje pojave seksizma i promociju rodne ravnopravnosti u lokalnoj politici.

Lokalne i regionalne vlasti mogu pokazati svoju predanost ukidanju seksizma razvijanjem odgovarajućih struktura i politika za borbu protiv seksizma i promociju ravnopravnosti unutar svojih institucija. Dodjela dovoljnih resursa i kadrovsko popunjavanje odgovornih struktura osigurava da se te obaveze primjenjuju i provode. Kada se posvećuju transparentnim praksama i stvaraju rodno inkluzivne institucionalne kulture, lokalne vlasti grade povjerenje javnosti i mogu uspješno izvršavati svoje uloge.

Bilješke

- 1 Council of Europe Action Plan for Bosnia and Herzegovina 2022-2025. <https://rm.coe.int/1680a54231>
- 2 Council of Europe, Recommendation 449 (2020) „Fighting sexist violence against women in politics at local and regional level“. <https://rm.coe.int/f1680a0c176>
- 3 (Council of Europe, Recommendation 449 (2020) „Fighting sexist violence against women in politics at local and regional level“
- 4 Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to Member States on preventing and combating sexism. <https://rm.coe.int/168093b26a>
- 5 Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to Member States on preventing and combating sexism. <https://rm.coe.int/168093b26a>
- 6 Ibid.
- 7 iKnow Politics (2018), *e-Discussion on Women's Participation in Local Government*. www.iknowpolitics.org/en/discuss/e-discussions/womens-participation-local-government
- 8 World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2023*. www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf
- 9 Inter-Parliamentary Union (2023), *Monthly ranking of women in national parliaments*. | Parline: the IPU's Open Data Platform
- 10 Borić, B. (2004), *Application of Quotas: Legal Reforms and Application in Bosnia and Herzegovina*, Insistute for Democracy and Electoral Assistance. https://aceproject.org/ero-en/topics/parties-and-candidates/CS_BiH-boric.pdf
- 11 Kadribašić, 2020, p.21. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/undp-unwomen-baseline-study-on-barriers-to-political-participation-of-women-in-bih.pdf>
- 12 Analysis of the website of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina
- 13 See, for example, the Rules of Procedure of the House of Representatives of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina (Unofficial revised text “Official Gazette of Bosnia and Herzegovina”, no. 79/14, 81/15 and 97/15)
- 14 Analysis of the website of the Parliament of BiH and the National Assembly of RS
- 15 Ibid.
- 16 Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine, *Sudjelovanje žena na Lokalnim izborima 2020, Bez žena, bez promjene*.
- 17 Centralna izborna komisija, Odluka o potvrđivanju rezultata općih izbora 2022. https://www.izbori.ba/Documents/Izbora_2022/Odluke/Odluka_potvrdivanje_rezultata_02112022-bos.pdf
- 18 „Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini“, 2020, UN Women i UNDP
- 19 European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union*, 2015.
- 20 Tekst je prilagođen iz publikacije Kanadskog sindikata javnih zaposlenika (CUPE), *Stop Harassment: A Guide for CUPE Locals*, 14. august 2018. <https://cupe.ca/stop-harassment-guide-cupe-locals-1>
- 21 Platform for Gender Equality (2019), *Study on Violence against women in elections*. Participarea femeilor în politică - Platforma Pentru Egalitate De Gen

- 22 OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, 2019. https://www.osce.org/files/f/documents/e/1/439070_0.pdf
- 23 Miftari, Edita (2019), *Violence Against Women in Politics in Bosnia and Herzegovina*, Westminster Foundation for Democracy, Sarajevo.
- 24 Ibid.
- 25 Politika nulte tolerancije u Parlamentarnoj skupštini BiH, juni 2022. https://www.parlament.ba/data/dokumenti/pdf/vazniji-propisi/070422_Odluka%20o%20politici%20nulte%20tolerancije%20prema%20djelima%20seksualnog%20uznemiravanja%20i%20uznemiravanja%20po%20osnovu%20polu%20-%20B.pdf
- 26 *Smjernice za prevenciju seksualno i rodno zasnovanog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini*, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, 2015.
- 27 Vidjeti, na primjer, *Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu*.
- 28 Etički kodeks zastupnika u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.
- 29 UNDP Blog. *Blerta Cela: Women can talk politics too*, 7 March 2019. www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/blog/2019/women-can-talk-politics-too.html
- 30 Sokol, A, Sarajlić, D. 2023, *Štetni narativi tokom izbora: Kampanje diskreditacije, rodni stereotipi i narativi mržnje opći izbori 2022. u Bosni i Hercegovini*, Mediacentar, https://media.ba/sites/default/files/stetni_narativi_-_web_pages.pdf
- 31 Vidjeti Equality Impact Assessment Guidance and Template koji je razvio UK Research and Innovation (UKRI). <https://bbsrc.ukri.org/documents/equality-impact-assessment-guidance-template-pdf/>
- 32 Moving towards the Gender Equality Index Bosnia and Herzegovina 2022 | Publications | UN Women – Europe and Central Asia
- 33 Metodologija procjene uticaja prilikom izrade propisa (objavljena kao dio Jedinstvenih pravila za izradu pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine); Odluka o provođenju procesa procjene uticaja propisa u postupku izrade propisa (Službeni glasnik RS broj 56/15); Uredba o postupku procjene uticaja propisa (Službene novine FBiH broj 26/14); Odluka o postupku i metodologiji procjene uticaja prilikom izrade propisa, Vlada BD, broj: 01.11-0566LO-025/18.
- 34 Zakon o ravnopravnosti iz 2010, 11:1. Dana 19. novembra 2012. godine, bivši premijer, David Cameron, govorio je na godišnjoj konferenciji Konfederacije britanske industrije i najavio da vladina tijela više neće morati provoditi EIA. Još uvijek se dobrovoljno koriste u mnogim regijama.
- 35 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova. *Saradnja sa NVO*. <https://arsbih.gov.ba/saradanja-sa-partnerima/saradnja-sa-nvo/>
- 36 Sarajevski otvoreni centar. *O nama*. <https://soc.ba/o-nama/>
- 37 Nadja (2023), *10 Things Governments can do to end sexism*. www.nadja.co/2023/01/31/10-things-governments-can-do-to-end-sexism/
- 38 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova. *Projekat "Leadership akademija"*. 18. oktobar 2021. <https://arsbih.gov.ba/projekat-leadership-akademija/>
- 39 Sarajevski otvoreni centar. *Akademija ravnopravnosti*. <https://soc.ba/en/programmes/gender/education/equality-academy/>
- 40 Transparency International. *TI BiH Akademija političkog osnaživanja žena*. TI BiH Akademija političkog osnaživanja žena (ti-bih.org)
- 41 Kadribašić (2020), *Strateški pristup uspjehu kandidatkinja u izbornim kampanjama*. UN Women. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/undp-unwomen-brochure.pdf>
- 42 European Institute for Gender Equality (2015), *Bringing Young Women into Politics: The Project 'From Woman to Woman' (Portugal)*. <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/good->

- practices/portugal/bringing-young-women-politics-project-woman-woman
- 43 Pichat, *The role of men in achieving gender equality*. UNDP, 28. novembar 2022. <https://www.undp.org/bs/bosnia-herzegovina/blog/uloga-muskaraca-u-postizanju-rodne-ravnopravnosti>
  - 44 Ministry of Human Rights and Refugees of Bosnia and Herzegovina, Agency for Gender Equality. https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/Uloga-muskaraca_OSCE.pdf
  - 45 Federacija Bosne i Hercegovine, *Saopćenje za javnost Gender centra povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama*. 24. novembar 2014. <https://fbihvlada.gov.ba/bs/saopcenje-za-javnost-gender-centra-povodom-medunarodnog-dana-borbe-protiv-nasilja-nad-zenama>
  - 46 Inicijativa mladića, *Budi muško klub*. <https://youngmeninitiative.net/bs/budi-musko-klub/>
  - 47 UNFPA-EECA (2020), *A Premiere in Moldova*. <https://eeca.unfpa.org/en/news/premiere-moldova---eight-fathers-clubs-be-established-straseni-and-falesti-assistance-europe-0>
  - 48 Menengage (2015), *Men and Gender Equality in the Republic of Moldova*. <https://menengage.unfpa.org/en/resources/men-and-gender-equality-republic-moldova>
  - 49 Swedish Association of Local Authorities and Regions (2023). <https://skr.se/skr/englishpages.411.html>
  - 50 Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, Governance Committee. Report CG35(2018) on Transparency and Open Government, 7. novembar 2018. <https://rm.coe.int/transparency-and-open-government-governance-committee-rapporteur-andre/16808d341c>
  - 51 Web stranica Open Government Partnership. www.opengovpartnership.org/
  - 52 Open Government Partnership Local: <https://www.opengovpartnership.org/ogp-local/>
  - 53 Government of Canada, Open Government Portal. https://open.canada.ca/data/dataset?portal_type=info&subject=society_and_culture&q=&sort=title_string+asc&res_type=guide
  - 54 Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe (NALAS) (2023). <http://www.nalas.eu/about-us/>
  - 55 Commonwealth Women in Local Government network (2020). www.clgf.org.uk/what-we-do/women-in-local-government/
  - 56 Federation of Canadian Municipalities. <https://fcm.ca/en/programs/women-in-local-government>
  - 57 United Cities and Local Governments of Africa (UCLG Africa). www.uclga.org/
  - 58 Ženska mreža BiH, *O nama*. <https://zenskamreza.ba/o-nama/>
  - 59 Ženska mreža solidarnosti. <https://snagalokalnog.ba/zenska-mreza-solidarnosti/>
  - 60 Ženska romska mreža "Uspjeh". <https://www.bolja-buducnost.org/arhiva/index.php/en/network>
  - 61 Sigurna mreža. Sigurna mreža (sigurnamreza.ba)
  - 62 Platform Javna rasprava.ba <https://www.javnarasprava.ba/fbih/JavnaRasprava>
  - 63 Humanity in Action – Bosna i Hercegovina, *Podcast radionica "Žene i moć - jačanje vidljivosti i percepcije žena u javnom prostoru"*. 30. oktobar 2021. https://humanityinaction.org/news_item/odrzana-podcast-radionica-zene-i-moc-jacanje-vidljivosti-i-percepcije-zena-u-javnom-prostoru/?lang=bs
  - 64 Council of Europe, *Human Rights Channel*. <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-sexism>
  - 65 *No Second Chances* podcast. <https://nosecondchances.ca/the-podcast/>
  - 66 *Governing* podcast. www.governing.com/23-percent-podcast
  - 67 The Ontario Municipal Councillor's Guide (2018). www.ontario.ca/document/ontario-municipal-councillors-guide-2018/2-accountability-and-transparency

- 68 Arnautović (2020), *Uloga društvenih medija u izbornom procesu*. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine. https://www.izbori.ba/Documents/2020/Publikacije/Guidelines_for_el_stakeholders_social_media-bos.pdf
- 69 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (2022), *Politika nulte tolerancije prema seksualnom uznemiravanju*. https://www.parlament.ba/data/dokumenti/pdf/vazniji-propisi/070422_Odluka%20o%20politici%20nulte%20tolerancije%20prema%20djelima%20seksualnog%20uznemiravanja%20i%20uznemiravanja%20po%20osnovu%20pola%20-%20H.pdf
- 70 Etički kodeks zastupnika u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/files/Eti%C4%8Dki%20kodeks/01_13-02-2231_21%20-%202231-21%20Eti%C4%8Dki%20kodeks%20-%20B.pdf
- 71 Općina Novi Grad Sarajevo. *Kodeks ponašanja kao osnov političkog integriteta izabраниh zvaničnika*. <https://www.novigradsarajevo.ba/kodeks-ponasanja/>
- 72 Council of European Municipalities and Regions. *The European Charter for Equality of Women and Men in Local Life*. [charte_egalite_en.pdf](http://www.ccre.org/charte_egalite_en.pdf) (ccre.org)
- 73 Ordinance of the Government of Georgia N 200 “On defining General Rules of Ethics and Conduct in a Public Institution”, articles 11(3), 14, 15. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3645402?publication=0>
- 74 Code of Conduct of the Municipality of Baghdati, articles 14 and 15, available in Georgian: <https://www.baghdati.gov.ge/wp-content/uploads/2021/06/baghdathis-munisipalitetis-ethikis-kodeqsi-bolo-varianti-gvantsa.pdf>; Code of Conduct of the Municipality of Vani, articles 14 and 15, available in Georgian: <https://shorturl.at/uyHY5>
- 75 OSCE *Ethical Code of Conduct for Elected Officials*. www.osce.org/files/f/documents/8/a/90885.pdf
- 76 Prilagođeno iz Ontario Municipal Councillor’s Guide (2018). www.ontario.ca/document/ontario-municipal-councillors-guide-2018/2-accountability-and-transparency
- 77 Government of Western Australia, Local Government Standards Panel. www.dlgsc.wa.gov.au/local-government/local-governments/compliance-and-governance/local-government-standards-panel
- 78 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova. *Ispitivanje povreda zakona*. <https://arsbih.gov.ba/oblasti/ispitivanje-povreda-zakona/>
- 79 Kadribašić, *Lokalne komisije i odbori za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini: analiza djelovanja*. <https://nestovise.org/wp-content/uploads/2022/03/Djelovanje-komisija-za-ravnopravnost-spolova-u-JLS-fin.pdf>
- 80 Institucija ombudsmena za ljudska prava – Bosna i Hercegovina, *Priručnik za postupanje ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije*. https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2016101419280006bos.pdf
- 81 Integrity Commissioner Code of Conduct Complaint Investigation Report #011717(F) in Respect of Deputy Mayor Michael Di Biase. www.vaughan.ca/council/minutes_agendas/AgendaItems/SPCW0523_17_1.pdf
- 82 Association of Municipalities and Cities in the Federation of Bosnia and Herzegovina, Platform Gender Equality. <http://www.sogfbih.ba/aktivnosti/platforme/savjetovalista/rodna-ravnopravnost-na-lokalnom-nivou>
- 83 The Women’s Forum for Development, <https://www.wf4d.ba/>
- 84 Local Government Professionals – Australia WA, *Gender Balance Framework*. Gender Balance Framework (lgprofessionalswa.org.au)
- 85 Institucija ombudsmena za ljudska prava – Bosna i Hercegovina. *Uloga i funkcija*. <https://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=10&lang=BS>
- 86 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova, *Izjava o opredijeljenosti ravnopravnosti spolova za političke stranke*. https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/05/GEP_opt.pdf

- 87 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencija za ravnopravnost spolova, *Preporuka u vezi rodnih stereotipa, mizoginog i seksističkog govora*. 4. novembar 2022. <https://arsbih.gov.ba/preporuka-u-vezi-rodnih-stereotipa-mizoginog-i-seksistickog-govora/>
- 88 Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the observance and protection of the Human Rights and Freedom of citizens of Ukraine in 2022. <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/en/year-of-work-by-the-ukrainian-parliament-commissioner-for-human-rights>
- 89 Equinet (2019), *Gender Equality Ombudsperson*. <https://equineteurope.org/eb/cp-slug-175/>
- 90 GREVIO (2022), *Baseline Evaluation Report – Bosnia and Herzegovina*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/grevio-baseline-evaluation-report-on-bosnia-and-herzegovina/1680a8e5f1>
- 91 Vodič za poduzimanje efikasnih mjera za sprečavanje uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova, 2019. <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2019/10/VODIC-ZA-PREVENCIJU-UZNEMIRAVANJA1-1.pdf>
- 92 Vlada Kantona Sarajevo, Protokol o postupanju u slučaju seksualnog i spolno zasnovanog uznemiravanja, kao oblika nasilja u organima uprave, javnim preduzećima, javnim ustanovama i pravnim licima čiji je osnivač Kanton Sarajevo. https://kuip.ks.gov.ba/sites/kuip.ks.gov.ba/files/protokol_o_postupanju_u_slucaju_seksualnog_i_spolno_zasnovanog_uznemiravanja.pdf
- 93 The Office of the Integrity Commissioner, City of Toronto <https://www.toronto.ca/city-government/accountability-operations-customer-service/accountability-officers/integrity-commissioner/about-the-integrity-commissioner/>
- 94 United Nations General Recommendation No. 25, on article 4, paragraph 1, of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, on temporary special measures. [https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf)
- 95 Vidjeti, na primjer, Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini, UN Women i UNDP, 2020; Kako do 40% žena u zakonodavnim tijelima u BiH - Analiza mogućih intervencija u izbornom sistemu BiH, Sarajevski otvoreni centar, 2015; Kriička analiza nivoa suštinske zastupljenosti žena postignutog kvotama, Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika 2012-2013, Fond otvoreno društvo BiH, A. Kadribašić, 2013.
- 96 Gender Neutral Language in European Parliament (2018). https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf
- 97 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (2014), *Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine*. https://eurogender.eige.europa.eu/system/files/events-files/extra_reading_-_bih_-_upotreba_rodno_osjet_jezika.pdf
- 98 Gender in Local Government: A Sourcebook for Trainers, United Nations Human Settlements Programme, 2008. https://www.un.org/womenwatch/directory/pdf/Source_BK_9-May.pdf
- 99 OSCE (2015), *Manual for Gender Equality at The Local Level*. <https://www.osce.org/bih/216636>
- 100 Federation of Canadian Municipalities. Resource page for Women in Local Government. <https://fcm.ca/en/programs/women-in-local-government>
- 101 P. Shields and M. Elias, *Handbook on Gender and Public Administration*, Elgar Handbooks in Public Administration and Management, February 2022. <https://www.elgaronline.com/display/edcoll/9781789904727/9781789904727.xml>
- 102 National Democratic Institute (2023), *Local Government Gender Assessment and Action Planning Implementation Guide*. <https://www.ndi.org/publications/local-government-gender-assessment-and-action-planning-implementation-guide>

Sprečavanje i borba protiv seksizma u lokalnoj politici nužna je za garantiranje ravnopravnog učešća žena i muškaraca i osiguravanje da su njihove perspektive zastupljene u lokalnim politikama.

Ovaj vodič predstavlja konkretne mjere za borbu protiv seksizma na lokalnom nivou i za osiguravanje aktivne i značajne uloge žena u procesu donošenja odluka. Namijenjen je lokalnim vlastima i njihovim nacionalnim asocijacijama, kao i osobama koje bi se mogle naći na meti seksističkog nasilja i rodne diskriminacije, kao što su kandidatkinje i nositeljice lokalnih funkcija.

Borba protiv seksizma u lokalnoj vlasti zahtijeva zajednički napor svih nivoa vlasti u partnerstvu sa organima za provođenje zakona i civilnim društvom. Praktični koraci poput prikupljanja pouzdanih podataka, podizanja svijesti i izgradnje kapaciteta mogu dovesti do zajedničkog razumijevanja obima i prirode problema. Generalno gledajući, jasni ciljevi i predanost javnih vlasti, popraćeni dovoljnim resursima za osiguranje odgovornosti, dovest će do transparentnih struktura, institucionalne kulture koja je rodno inkluzivna i veće ravnopravnosti.

BOS

www.coe.int

Vijeće Evrope je vodeća organizacija u oblasti ljudskih prava na kontinentu. Čine je 46 zemalja članica, uključujući sve članice Evropske unije. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti je institucija Vijeća Evrope, odgovorna za jačanje lokalne i regionalne demokratije u svojih 46 zemalja članica. Sastavljen je od dva doma- Dom lokalnih vlasti i Dom regiona, te tri komiteta, i okuplja 612 izabranih zvaničnika koji predstavljaju više od 130 000 lokalnih i regionalnih vlasti.

The Congress

Le Congrès

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE